БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ
БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР
ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ
СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1925 чылда үндезилеттинген

1961 ч.
АВГУСТ
26
СУББОТА
№ 202 (4992).

Өртээ 2 көп.

Дрю Пирсон-биле Н. С. Хрущевтуң беседазы

СОЧИ. (СЭТА). Кавказта Кара далай эриинде түр када дыштанылгада турар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев америк журналист Дрю Пирсонну хүлээп алгаш, оон-биле чугаалашкан.

Немей үндүрүлге

Политиктиг ном үндүрер чер «Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Уставының төлевилели» деп дептержигешти 500 муң кезек тиражтыг кылдыр немей үндүрген.

(СЭТА).

А. И. Микоянның Москвада ээп чанып келгени

МОСКВА. (СЭТА). Совет садыг-үлетпүр делегезиниң Токиога ажыттынары-биле холбаштыр Японияга барып чораан ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы А. И. Микоян августуң 24-те Москвада ээп чанып келген.

Ол ышкаш А. И. Микоянны оон аян-чоруунуң үезинде үдеп чораан кижилер база Москвада ээп чедип келгеннер.

Индияның премьер-министри Дж. Нерунуң Совет Эвилелинге кээри

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев 1960 чылда Индияга бодунуң чоруп турганының үезинде Индияның Премьер-министри Дж. Неруну Совет Эвилелинге кээрин чалаан.

Премьер-министр Дж. Неру 1961 чылдың сентябрь 6-да Москвага чедип келир.

Хүлээлгелерни күүседири— партияның съездизинге эң дээре белек

Бистиң чуртувус күчүлүг күжүнүң чечектелиишкининде, тургузуушкунунуң кедурлуушкуну-биле сиңниге берген Коммунистиг партияның съездизинге уткуштур бар чыдар. Совет кижилерниң чогаадыкчы идепкейи улам бедип турар. Фабрикаларда болгаш заводтарда, шахталарда болгаш тудугларда, колхозтарда болгаш совхозтарда— чер болганда партияның съездизинге алдар болдурган бүгү улустуң социалистиг чарыжы өзүп, калбарып турар. Чеди чылдың үшкү чылының улус ажыл-агый планнарын хуусаа бетинде күүседиринче, үлетпүрнүң болгаш кедээ ажыл-агыйның ажылынга шынар талазы-биле чаа көргүзүглерни чедип алырынче боттарының күжениишкиннерин чарыштың киржикчилери углап турарлар. Съезд мурнуу чарыштың чарыжы— күчүлүг патриотчу шимчээшкин. Миллион-миллион ажылчыннар, колхозчу кедээниң ажыл-ишчилери, совет интеллигенция ол чарышта киржип турар. Олар болза чаа-чаа алдарлыг ажыл-херек-биле Төрээн чуртун өөртүр, оон күчүзүн быжыглаарынга бодунуң күш-ажылчы салыышкынын киирер дээш бүгү күштерин үндүрүп турарлар. Массалыг чарыш чер болганга күш-ажылдың чаа-чаа маадырларын тывылдырып турар.

Партияның болгаш чоннуң амыдыралында улуг, өөрүшкүлүг болуушкуннарны кезээде ынчаар уткуп турары ышкаш—немелде миллион-миллион капны, хөмүр дашты, нефтини, тарааны, эътти берип, Коммунистиг партияның XXII съездизин совет кижилер ынчаар уткуурунга белеткенип турарлар-дыр. Ол болза съездини төлептиг, коммунистиг ёзу-биле уткуур дээни олдур. Чоннуң күш-ажылчы инициативазын партия эң улуу-биле үнелеп, коммунизм дээш демиселге ону кайгамчык улуг ужур-дузалыг болдуруп турар.

Ам болур съездиге уткуштур уран шевер кылдыр тускай кылган белектерни белеткээр дугайында айтырыгларның болгаш саналдарның чамдык партия, хөй-нийти болгаш ажыл-агый организацияларындан кээп турарын холбаштыр партияның Төп Комитеди болза **заводтар, фабрикалар, тудуглар, колхозтар, совхозтар коллективтериниң СЭКП-ниң съездизинге эң дээре белээ дээрге партияның ам болур съездизинге алдар болдурган социалистиг чарыштарны болгаш бүдүрүлге планнарын долдур болгаш ажыр күүседиринде** деп тайылбырлаарын эргежок чугула кылдыр санаан. Ынчаарга тускай тураскаалдыг белектер белеткээри—херек чок болгаш ажык чок херек-тир. ТК-ның ол тайылбырын дүүн «Правдага» парлаан болгай.

Фабрикалар, заводтар, тудуглар, шахталар болгаш нефть тывыжының коллективтериниң съезд мурнуу чарыныдагы чарыштары хүн бүрүде чаа-чаа чедиишкиннерни эккеп турар. «Запорожкаң» заводтуң коллективи пландан ажыр металл эзилдирериниң чыл хүлээлгезин хуусаа бетинде күүсеткен. Чистяковта Киселев аттыг шахтаның дагжылары чарышка алдарлыг тиилелгени чедип ап: боттарының алган хүлээлгелерин ийи ай бурунгаар күүсеткеннер. Воткинниң гидробелдириниң тудугжулары күчүлүг электри станциязын ажыглалга кииреринин хуусаазын кызырар дээш чедиишкинниг демисежип турар.

Сталинград областың ажылчы чону төрээн партияның съездизинге төлептиг белекти белеткээн дээрзин бөгүн чурт өөрүшкүлүү-биле билген. Областың колхозтары болгаш совхозтары эки дүжүттү өстүрген, ажаап алыышкынны организастыг чоруткан болгаш күрүнеге тараа садарының онаалгазын ажыр күүсеткен. Сталинградчылар Төрээн чуртка 118 миллион пуд кызылтасты, көк-тарааны, арбайны болгаш чинге-тарааны берген, ол дээрге пландан барык 16 миллион пуд хөй болганы ол. Оон-биле кады бүгү ажыл-агыйларда үрезин долузу-биле урдунган. Колхозчуларга күш-хүнүнге бээринге база нийтиниң мал ажылының хереглелинге четчир санныг тарааны база артырып алган. Амгы үеде областың ховуларында кукурузаны силоска ажаары, ангыс андарылгазы, күзүн тарыыр культураларның тарылгазы чоруп турар. Сталинградчылар чоокку үеде күрүнениң шыгжамырынга ам база чеди миллион пудтан эвээш эвес тарааны бээрлер.

Сталинградчыларның чедиишкиннери өөредилгелиг. Колхозтарның болгаш совхозтарның бо чылын тараа бүдүрериниң дыка улуг өзүлдезин чедип алганы таварылга эвес. Ол дээрге аас-кежиктиг душ болган чүве эвес, бай бойдустуң белээ эвес, харын кедээ ажыл-агыйны удуртурун экижидер талазы-биле партияның шиитпирлерин планныы-биле боттандырып турарының түңнели, партия болгаш совет организацияларның СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин практика кырынга күүседиринче угланган организастыг улуг ажылының түңнели болур-дур. Сөөлгү чылдарда ол областа чер ажылының культуразы улам бедик чадаже кедирүлген, техниканы ажыглаарын экижиткен. Кылдынган ажылдарның түңнелинде хөй-хөй колхозтарда болгаш совхозтарда шөлдерниң дүжүттүү өскен, мал ажылы экижээн.

Мурнакчыларның чедиишкиннери бүгү чурттуң мурнунга берген сөзүн ээлээриниң кайгамчык үлегери болуп турар. Н. С. Хрущев мынчаар чугаалаан: **«Бистиң партияның ам болур съездизинге алдар кылдыр алган боттарының хүлээлгелерин күүседип турар үлетпүр бүдүрүлгелериниң, тудугларның, колхозтарның, совхозтарның коллективтеринге алдар болгаш мактал! Заводтуң азы колхозтуң күүсеткен план бүрүзү— ол дээрге ужудуушкун, келир үеже ужудуушкун-дур».**

Чурттуң чөөн талакы районнарының — Сибирьниң, Уралдың, Кур чер крайының колхозтарынга болгаш совхозтарынга сталинградчыларның дуржулгазы онза өөредилгелиг болуп турар.

Чөөн талакы районнарда тараа кестирилгезин бүгү чурт улуг кичээнгей-биле көрүп турар. Оон ындызы билдингир. Сибирь болгаш Казахстан партияның күзели-биле, бүгү улустуң күжениишкиннери-биле тараа болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң эң улуг черлери болу берген. Ол черлерниң байдалынга дүжүттү чогуур өйүнде, дүргени-биле ажаап алыры онза чугула. Ол дугайында аргалар бар. Ажыл-агыйлар күчүлүг техника-биле чепсегленген. Сибирьжилерге болгаш казахстанчыларга ажаап алыышкын талазы-биле дузалаар дээш мурнуу чүк районнарындан муң-муң дуржулгалыг механизаторлар ында чеде бергилээн. Ол бүгү болза кезилдени дүрген доозар, хөй күш киирген дүжүттүң чидириин болдурбас арганы берип турар. Кезилдениң болгаш тараа белеткелиниң чедиишкинниг болуру шөлдерде организастыг байдалдан, бүгү техниктиг херекселдерни болгаш кижи курлавырларын шын, эң-не ажыктыы-биле ажыглап билиринден бүрүнү-биле хамааржыр.

Бедик организастыы болгаш техниканы бүдүрүкчүлүг ажыглаары— ажылдың темпилерин бедидериниң, тараа ажаалгазының хуусааларын кызырарының кол, шиитпирлиг негелдези болуп турар дээрзин хову шөлдерниң мурнакчыларының чедиишкиннери бүзүрелдии-биле көргүзүп турар. Алтайда Михайловск болгаш Рубцовск районнарның ажаап алыышкын ажылы эки чоруп турар. Ында кызыл-тастың чартык кезии шагда-ла кестинген, ол районнарның хөй-хөй механизаторлары бүдүрүлге онаалгаларын хүн бүрүде ажыр күүседип турар. Алтайның сураглыг механизатору коммунист Иван Данилович Рыбченко шылгараңгай түңнелдерни чедип алган. Табуновский совхозтуң шөлдеринге ол хүн бүрүзүнде 120 гектар тарааны кестирип турар. Совхозтуң ажаап алыышкын мастерлери А. Тимофеев, П. Горюк, Я. Зазуля олар бо изиг ажыл хүннеринде эрес-маадырлыг ажылдап турарлар.

Омск областың Кормиловск районунда тараажылар кайгамчыктыг патриотчу инициативаны үндүрген. Олар болза тарааның кезилдезин сентябрьның эгезинге чедир доозар болгаш чуртка 2690 муң пуд тарааны, оон иштинде пландан ажыр 250 муң пуд тарааны бээр деп шиитпирлээннер.

Совет кедээниң мурнакчыларының ажыл-херээ кайгамчык эки. Ындыг болза-даа ажаап алыышкында улуг четпестер база бар. Кур чер крайының, Омск областың хөй-хөй районнарында кезилдениң темпилери ам-даа куду, техниканы долузу-биле ажыглавайн турар. Ынчаарга хөй шөлдерде тараа кестинмээн чыдып турар. Новосибирск областың ажыл-агыйларында машиналарны багай ажыглап турар. Бар турар техника хүн бүрүзүнде 150 муң гектар чедир тарааны тавычалай кезер арганы берип турар хирезинде ол областа чүгле 50—60 муң гектарны хүнде кезип турар. Ажаап алыышкын кидин түлүк чоруп турар, ынчаарга мастерскаяларда чүс-чүс комбайннар септелгеде турар чүүл бар.

Өстүрүп алган дүжүттү кайы хамаан чок көөр чорук—болдуруп болбас херек-тир. Оларда бар турар техниканы хову, шөлдеринге эң-не бедик бүдүрүкчүлүү-биле ажылдаан турзун дээш, колхозтарның база совхозтарның удуртукчулары бүгү хемчеглерни алыр хүлээлгелиг. Күш-ажылды организастаарының мурнакчы аргаларын, эң дээре комбайнерлерниң, жаткалар машинистериниң, чолаачыларның дуржулгаларын калбаа-биле ажыглаары эң чугула.

Партияның съездизиниң ажыттынар хүнү хүн бүрү чоокшулап орар. Съезд мурнунуң социалистиг чарыжын удуртурунуң деңнелин үзүктел чокка бедидери, ону улам-на боттуг болдурары, совет кижилерниң хайнып турар чогаадыкчы күжүн болгаш кедурлүүшкүнүн тодаргай, ажыл-агыйжы сорулгаларны шиитпирлээринче углаары эргежок чугула. СЭКП-ниң XXII съездизинге боттарының төлептиг белээн белеткеп— үлетпүрде болгаш кедээ ажыл-агыйда күш-ажылчы коллектив бүрүзү бүдүрүлге планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерни долдур база ажыр күүсеткен турарын чедип алыры эргежок чугула. Ол дээрге — коммунистиг тургузуушкунга бистиң моон соңгаардагы-даа чедиишкиннеривистиң магадылалы болур.

(«Правда» солуннуң мурнуку чүүлүнден).

СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРНИҢ КҮҮСЕЛДЕЗИНДЕН

Областың районнарында болгаш совхозтарында мал ажылының продуктуларының садып алыышкынының чыл планының күүселдезиниң дугайында медээ

(1961 чылдың август 20-ге чедир хуу-биле)

Районнар аттары	Саткан сүт	Саткан эът	Саткан дүк
Барыын-Хемчик	85,3	57,2	85,7
Бай-Тайга	79,8	61,2	85,2
Кызыл хоорай	75,2	92,8	116,2
Тожу	69,0	85,7	80,0
Эрзин	67,7	70,7	89,8
Таңды	65,0	52,7	86,6
Тес-Хем	62,5	64,8	98,3
Чөөн-Хемчик	61,4	55,0	86,1
Өвүр	60,4	62,4	76,4
Улуг-Хем	59,5	41,3	78,4
Каа-Хем	57,5	40,3	68,9
Бии-Хем	56,8	47,0	80,2
Совхозтар:			
«Барлык»	84,8	57,8	88,5
«Шекпээр»	83,4	53,1	75,1
«Кызыл партизан»	75,6	39,7	72,7
«Тээли»	69,4	60,2	71,9
«Сүт-Хөл»	67,6	74,3	72,7
«Элегес»	66,3	67,3	107,5
«ҮТКА 25 чылы»	64,6	45,5	84,5
«Межегей»	63,0	43,8	78,9
«Найырал»	62,1	43,3	78,9
«Чыраа-Бажы»	54,8	43,2	75,3
«Тиилелге»	53,1	72,6	80,3
«Улуг-Хая»	52,5	39,6	57,5
«Өөк»	52,0	52,8	93,5

Область мал ажылының продукцияларын садып алырының чыл планын мынчаар күүсеткен: сүттү —62,6 хуу, эътти—53,6 хуу, дүктү—84,4 хуу; оон иштинде колхозтар: сүттү—63,5 хуу, эътти—58,6 хуу, дүктү—79,3 хуу; совхозтар: сүттү—62,8 хуу, эътти—53,5 хуу, дүктү—81,5 хуу күүсеткен.

СЭКП-НИҢ XXII СЪЕЗДИЗИНГЕ УТКУШТУР

ХОВУ ШӨЛДЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

Тараа дээш демиселдиң баштайгы хүннеринде

Барыын-Хемчик районнуң «Шекпээр» совхозунуң ажыл-ишчилери дүжүт ажаап алыышкынынче август айның 17-де массалыы-биле кирипкен. СЭКП-ниң чаа Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин совхозтуң ажылчыннары танышкаш, улам бедиткен хүлээлгелерни ап, дүжүт ажаап алыышкынын сентябрь 20-де чидириг чок доозар, совхозтуң күрүнеге садар 975 тонна тараазының планын бар аргаларны санап көргеш, 1200 тонна кылдыр сентябрь 15-те күүседир деп быжыы-биле шиитпирлээннер.

Дүжүт ажаап алыышкынынче ам 15 комбайн, 3 жаткалар кирипкен. Механизаторлар баштайгы 3 хүннүң дургузунда 310 гаа ангылап ажаап алыр арга-биле кестирген, 80 га шөлдүң тараазын бастырган. Тараа дээш демиселдиң баштайгы хүннеринде дээре көргүзүглерни совхозтуң Аянгаты салбырының (эргелекчизи эш Сюрюн, партия эге организациязының секретары эш Начын) механизаторлары чедип алган. Партком, профэвилелиниң ажылчыннар комитеди болгаш совхозтуң дирекция чери тараа дээш демиселдиң үезинде салбырлар аразынга шилчиир Кызыл тукту тургускан болгаш социалистиг чарыштың тиилекчилеринге өртектиг шаңналдарны тыпсырын, чарыштың түңнелин 5 хонгаш-ла үндүрерин шиитпирлээн. Социалистиг чарышты механизаторлар аразында калбарткан, оларның тус-тус хүлээлгелерин комбайннарның көскү черлеринде рамалааш азып берген. Комбайнерлер эштер Хеймер-оол, Кким олар нормазын хүн-бүрүде 170 хуу чедир күүседип, партияның XXII съездизинге алдар болдурган социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турарлар.

Совхозтуң партия комитеди партком кежигүннерин болгаш 15 агитаторларны тус-тус участоктарга быжыглаан. Агитаторлар эштер Чульдүм, Мөңгүндей, Шыырак-Кара олар агитас-массалыг ажылды тараа дээш демиселдиң тодаргай сорулгалары-биле сырый холбаштырып турарлар. Бистиң совхозтуң тараажылары чаа дүжүттүң баштайгы 60 тонна тараазын Төрээн чурттуң шыгжамырынга кииргеннер.

Дүжүт ажаап алыышкынының баштайгы хүннеринде улуг четпестерни партком илереткеш, ол четпестерни чайладырынче угланган боттуг хемчеглерни алган. Кедээ ажыл-агый техниказының септелгезин совхоз бо чылын куду шынарлыг чоруткан. Эштер Таңзы, Сереэ оларның комбайннарының септелгезиниң шынар чок болган түңнелинде дүжүт ажаап алыышкынының баштайгы хүннеринде үрелип эгелээн. Чамдык шөлдерде дерилгени, шимелдени багай кылган. Биче-Тей, Дөң-Терезин салбырларында (эргелекчилери эштер Мынчаа, Төмүр-оол) тараажыларның күш-ажылын эң багай организастаан. Ажылчы тараажылар хүндүскүнүң 10—11 шактарында үнгүлээр турган.

Нийтиниң чемненилгезин тараа шөлүнде четпес организастаан. Сиген, тараа шөлдеринде ажыл-ишчилер ортузунга садыгны Барыын-Хемчик райпозунуң (даргазы эш Хертек) багай организастап турарын демдеглээр херек. Ол ышкаш Сарыг-Бел суурда магазин 20 хонукта хаалгыг турган. Сиген, тараа шөлдеринче бараанарны чедирип садыглавайн турар.

«Шекпээр» совхозтуң коммунистери, ажылчыннары дүжүт ажаап алыышкынының баштайгы хүннеринде илерээн четпестерни шиитпирлиг чайлатпышаан, СЭКП-ниң XXII съездизинге белек кылдыр дүжүт ажаап алыышкынын эң кыска хуусаада чидириг чок чорудуп, Төрээн чурттуң шыгжамырынга 1200 тонна тарааны киирип шыдаарлар.

О. МАНЗЫРЫКЧЫ,
совхозта партком секретары.

Ховунуң ажыл-ишчилеринге

Каа-Хем районнуң Белбейде кедээ клуб эргелекчизи Иван Новоселовтуң удуртулгазы-биле ында бот-тывынгыр аныяктар «Кызыл тук» колхозтуң сиген бригадаларынга солун, хөглүг концерттерни көргүскен. Новоселов боду лекция, беседаларны кылып, эки ажылдап турар.

* * *

Ол-ла районда «Совет Тыва» колхозта клуб эргелекчизи Матпа Карасал, «Тиилелге» колхозта библиотека эргелекчизи Александра Закетенько олар кызымаккай ажылдап, ховуларда культура-массалыг ажылдарны организастап турарлар. Олар СЭКП-ниң Программазының төлевилелин ажыл-ишчилерге таныштырып турар.

* * *

Моңгуш Конгар-оолдуң удуртулгазы-биле организастаан Чөөн-Хемчик районнуң культура килдизиниң автоклуву совхозтарның болгаш колхозтарның ховуларынче хөглүг ыр-шоорлуг үнүпкен. Автоклубта киноаппарат, янзы-бүрү номнар болгаш чаа солуннар бар. Ол «Сүт-Хөл» болгаш «Чыраа-Бажы» совхозтарга чораан.

Сентябрь бирде доозар

СЭКП-ниң чаа Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин ханызы-биле өөренмишаан, партияның XXII съездизинге күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш социалистиг чарышка алган хүлээлгелерин Улуг-Хем районда «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Арыскан фермазының ажылчыннары амыдыралда боттандырып турарлар.

Ферманың ажылчыннары амгы үеде мал чеминиң белеткелин күштелдирип, нийтиниң малынга элбекшилдиг чем суурну тургузар дээш чаңгыс эп-сеткилдиг ажылдап турарлар. Мал чеминиң белеткелинде мында 13—13 кижилиг беш звено тургустунган. Звено бүрүзү 200—200 тонна эки шынарлыг сигенни кезип белеткээр планныг. Звенолар амгы үеде планының 60—70 хуузун күүседипкеннер. Донгак Седен-оолдуң звенозу 160 тонна, Кыргыс Масканың звенозу — 135 тонналы белеткээш, социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турарлар.

М. ЧАМБАЛ-ООЛ.

Чидириг чокка ажаар

Бии-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң тараа шөлдеринде дүжүт эрткен чылга бодаарга элээн бедик болуп турарынга колхозчу тараажылар өөрүп турар.

Коммунистиг партияның Программазының төлевилелин танышкаш, колхозтуң тараажылары тараа культураларының хөй кезиин ангылап ажаар арга-биле чидириг чок ажаап алыр, күрүнеге тараа дужаар планны хуусаазында күүседир деп хүлээлгени алган.

Бедик дүжүттү ажаап алыр ажылче «С-6» деп беш, «СК-3» деп үш комбайн ховуже үнген. Баштайгы тараалар төп шанче кирип эгелээн. Колхоз 10 тонна тарааны баштайгы бастырылгадан күрүнеге дужааган.

А. ТАРААЧЫ.

Тараа хүлээп алыр черде

Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң тараажылары баштайгы дүжүттү күрүне шыгжамырынче киирип эгелээн. Совхоз август 23-те 17 тонна, 24-те — 24 тонна арбайны база кызыл-тасты Чадааның тараа хүлээп алыр черинге дужааган. Шаңнарда дужаап болур белен тараа хөй.

Оон-биле чергелештир тарааны шаңнардан тараа хүлээп алыр черже чүдүрүп чорудары саадап турар. Хорум-Даг, Чыраа-Бажы салбырларының шаңнарында машиналарга тараа чүдүрер ажылчыннар чедишпес. Оон ужурундан машиналар үр манаар, харын чамдыкта куруг халдып турар тавырылгалар бар. Хорум-Даг салбыры тарааны деңзилевейн машинага чүдүргеш, чүгле чаңгыс чолаачы-биле кады тараа хүлээп алыр черже чорудуп турар.

ЧАА НОГАА

Улуг-Хем районда «Х Улуг хурал» колхозтуң эш Допчаага удурткан ногаа бригадазы бо чылын чаагай дүжүттүң ногааларын ажаап ап эгелей берген.

Төрээн колхозунга бригада баштайгы ээлчег-биле 9 тонна капустаны дужааган. Амгы үеде чаа дүжүттүң капустазын бригадаларның нийти чемненилге черлеринде ажыглап, ону колхозчуларның күш-хүннеринге хамаарыштыр берип турар.

«Х Улуг хурал» колхозтуң ногаалары Кызыл хоорайда колхоз рыногунуң киоскаларында база садыглаттынып турар. Чижээ, баштайгы ээлчег-биле саттынган 70 центнер капустадан колхоз 840 рубль орулга алган.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Белеткел багай

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң ховуларында тараа культуралары массалыы-биле бызып эгелээн.

Ындыг болза-даа дүжүт ажаап алыышкынынга колхоз багай белеткенгенин демдеглевейн барып болбас. Колхозта 8 тараа комбайннарының бежи септеттинген, а ужу амдаа септелгеде хевээр. Дөрт тракторнуң чүгле чаңгызы септеттинген.

М. СЕМИС-ООЛ.

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунуң комбайнерлери Ондар Бавуу, Моңгуш Быстай-оол Кызылдың механизация училищезин дооскаш, ам ол колхозта үш чыл иштинде кады ажылдап турар. Эрткен үе дургузунда олар ажылдың байлак дуржулгазын мөөңнеп алган.

Оларның «СК-3» деп комбайннары ам дүжүт ажаап алыышкынында чедиишкинниг ажылдап турар. Дуржулгалыг механизаторларның кайызыдаа СЭКП-ниң XXII съездизи ажыттынар хүнге чедир «СК-3» комбайн-биле 500 гектардан эвээш эвес тарааны бедик шынарлыг ажаап алырын хүлээнген. Оларның сөзү ажыл-херек-биле дүгжүп турар. Дүжүт ажаап алыышкынының баштайгы хүннеринде олар ээлчег бүрүзүнде 10 гектар тараа кестирер нормазын 13—14 гектар кылдыр күүседип турар.

ҮСТҮКҮ ЧУРУКТА: — комбайнер Моңгуш Быстай-оол, АДАКЫ ЧУРУКТА:— комбайнер Ондар Бавуу.

Фото В. Лутковтуу.

УДУРТУЛГАНЫ—ЧАА СОРУЛГАЛАР ДЕҢНЕЛИНЧЕ

Каа-Хем районнуң партия конференциязы

ЧАҢГЫС ҮН-БИЛЕ ЧҮҮЛДҮГ ДЕП САНААН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин коммунистерниң болгаш бүгү ажылчы чоннарның улуг көдүрлүүшкүн-биле болгаш сеткил ханышкын-биле, чүүлдүгзүнүүшкүн-биле хүлээп ап турарын Каа-Хем районнуң партия конференциязы база тодаргай көргүскен. Программаның төлевилелиниң дугайында партия райкомунуң секретары эш Бархатовтуң илеткелин болгаш Уставының төлевилелиниң дугайында райкомнуң килдис эргелекчизи эш Благининниң илеткелин конференцияга тус-тус дыңнап чугаалашкан.

Чаа Программаны болгаш Уставты бадылаар партияның съездизинге күш-ажылчы улуг чедиишкиннер-биле ужуражыр дээш районнуң чер бүрүзүнде ажылчы чоннарның улуг көдүрлүүшкүнүнүң тодаргай чижектерин илеткелчилер болгаш санал бергеннер конференцияга чугаалааннар.

Партийжи чаа документилерни районнуң колхозтарында кайы хире бедик көдүрлүүшкүн-биле таныжып турарын төлээ эш Болотов, көдээ ажыл-агый продуктуларының элбекшилин тургузар дээш көдээниң ажыл-ишчилериниң улуг күженишкин-биле ажылдап турарын эш Сереков, колхозчу тараачыннарның чогаадыкчы инициативазын көдүреринге чаа документилерниң идиг болуп турарын төлээ Ыштак-оол болгаш оон-даа өскелер демдеглээн.

Районо эргелекчизи эш Попков чаа Программаның төлевилелиниң ужур-дузазын демдеглевишаан, улус чырыдышкынының ажылдакчыларының аныяк салгакчыларны кижизидеринге улуг рольдуун чугаалаан. Коммунизм тургузукчуларын кижизидер дугайында партияның болгаш күрүнениң улуг сагыш салышкынының чайынначак херечизи болза 400 уруглар өөренир чаа школаны Сарыг-Септе ам ажыглалга кирип турары, школа-интернатты районда ажытканы, чаа-чаа школа бажыңнарын тудуп турары болур дээрзин ол демдеглээн.

1920 чылдан бээр партия кежигүнү, хоочун коммунист эш Верходубов конференцияга мынча деп чугаалаан:

— Мен партия кежигүнүнге кирип турар үеде коммунизм тургузарындан туржук, социализм тургузары безин келир ыраккы үениң айтырыы турган. Ам бистиң бөгүнгү кижилеривис коммунизм үезинге чурттаар деп чаа Программаның төлевилелинде чугаалап турары дыка өөрүнчүг болгаш магаданчыг чүведир. Коммунизм тургузуушкунун калбартып турарының үезинде кижи бүрүзүнүң бедик медерелдиг, тускай мергежилдиг болуру, угаан-бодал болгаш күш-дамыр талазы-биле сайзыраңгай болуру негеттинер. Ол негелдени херек кырынга боттандырарынга аныяк-даа, хоочун-даа коммунистер бүгүдеге үлегер-чижек көргүзер хүлээлгелиг.

СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин чаңгыс үн-биле чүүлдүгзүнүп деткээн доктаалдарны конференция хүлээп алган.

КИЧЭЭНГЕЙНИ—КОЛ СОРУЛГАЖЕ

Партия райкомунуң бирги секретары эш Шуклинниң отчёт илеткелин СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдери-биле холбаштыр төлээлер чугаалашкан.

Районнуң коммунистериниң болгаш бүгү ажылчы чоннарының кол сорулгазы болза көдээ ажыл-агыйның шапкын көдүрлүүшкүнүн хандырып, продуктуларның элбекшилин тургузар деп бүгү улустуң херээнге салышкынны көвүдедири болур. Бо сорулганы шиитпирлээр дээш каа-хемчилерниң демиселин илеткелчи тодаргайлап көргүскен. Районнуң ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXII съездизинге алдар кылдыр социалистиг чарышты калбарткаш, бо чылын күрүнеге 25.000 тонна тарааны, 1370 тонна эътти, 1723 тонна сүттү, 70 тонна дүктү садарын хүлээнгеннер.

Август 20-ге чедир район эът садарының чыл планын 40,3 хуу, сүттү—57,5 хуу, дүктү—68,9 хуу күүсеткен. Бо дээрге боллунар аргаларны, бар курлавырларны ам-даа долдур ажыглап шыдавайн турар дээрзин илеткелчи-даа, санал берген төлээлер-даа демдеглээн.

Хүлээлгелерниң күүсеттинмейн турарының чылдагааннарын илеткелчи болгаш төлээлер илереткен. Малдың баш санын өстүрериниң планында район бо чылын 2253 бызааларны алыр тургаш, 1429 бызааларны алган, ол хирезинде оларның 199-зу өлген. «Коммунизмче орук» колхоз 697 хаван оолдарын алыр тургаш, 240-не хаван оолдарын алган, оларның 73-жү база-ла өлген. Ол чорук колхозтуң эът садар планын күүседиринге четпес салдарлыг болганын төлээ эш Савкин бодунуң саналынга көргүскен. Район июльде эът садарының планын күүсетпээн, августа байдал база оон дээредевейн турар. Сөөлгү он хонуунда (август 10—20-де) эът садары чүгле 3,8 хуу, сүт садары чүгле 2,4 хуу немешкен чорук күүселдениң кулу темпизин херечилеп турар. Ылангыя «Совет Тыва» колхоз сүт садар талазы-биле районда эң сөөлгү черни ээлеп турар. Оон чылдагааны бүгү сагган сүттүң 40 биче-ле ажыг хуузун күрүнеге саткаш, өскезин иштики хереглелге ажыглап турарында.

Хүлээлгелерни күүседиринге райкомнуң болгаш партия организацияларының кандыг рольдуг болуп турары илеткелге тодаргай көргүстүнмээн.

Партияның Төп Комитединиң январь Пленумунуң шиитпирлерин боттандырар дээш чер ажылының культуразын бедидериниң талазы-биле шимчээшкинни районга эгелеп, тарылганың структуразын таарыштырганын илеткелчи демдеглээш, дүжүт ажаап алыышкынының эгелээниниң болгаш мал чемнериниң белеткелиниң чоруп турарының дугайын чугаалаан. Районнуң чамдык колхозтары дүжүт ажаап алыышкынынга четпес белеткенген. Ынчангаш чаагай дүжүттүг ажаап алырынга район озалдап кирген. Август 20-ге чедир 1200 ажыг гектар черниң тараазын кестирип, 400 ажыг тонна тарааны дужааган. Бүгү тарааның 90 хуузун аңгылап ажаап алыр арга-биле чорудар, а август 20-ге чедир 700 гектар хире черни аңгылап ажаар кылдыр кестирген. Ол дээрге кестирген тарааның 60—70 хире хуузу болуп турар.

«Коммунизмче орук» колхозтуң даргазы эш Киселев ол колхоз бо чылын 250 муң пуд тарааны күрүнеге садарын дыңнаткаш, ол хирени «Тиилелге» колхоз база дужаарын конференцияга санал берип тургаш кыйгырган. Ынчалза-даа ол кыйгырыгны канчаар көрүп турарының дугайында «Тиилелге» колхозтуң даргазы эш Зайцев чүнү-даа чугаалаваан.

Районда дүжүт ажаап алыышкыны эгелей берген турда, сиген белеткели август 20-ге чедир чүгле 32 хуу, а силос салыышкыны 22-ле хуу болуп турар. Мал чемнери белеткээр талазы-биле эң дээре деп санадып турар Ленин аттыг колхоз безин сиген белеткээр планын 40 хуу чедиргенин ол колхозта партия организациязының секретары эш Долгов миннип чугаалаан. Күскү ажылдарның чугула ийи кампаниялары капсырлашкан турда, оларны канчаар чорударының тодаргай арга хемчеглери илеткелде-даа, саналдарда-даа тодаргай көргүстүнмээн.

Эртемниң чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дуржулганы нептередир дугайында айтырыгны дуржулга-көргүзүлгелиг ажыл-агый болур «Октябрь 30 чылы» колхозтуң даргазы эш Бологов болгаш илеткелчи-даа чугаалаваан. Механизастаттынган хойжу бригаданы чүгле «Тиилелге» колхозта тургускан, а дуржулга-көргүзүглүг ажыл-агыйда — «Октябрь 30 чылы» колхозта тургустунмааның райкүүском даргазы эш Даржаа, а техниканы чөп ажыглаарының үлегерин ол ажыл-агый көргүспейн турарын төлээ эш Кудинов шүгүмчүлээн.

Районнуң үлетпүр комбинады, ыяш үлетпүрүнүң чери, колхозтар аразының тудуг организациязы, көдээ ажыл-агыйның техника салбыры чижектиг үлетпүр бүдүрүлгелериниң, садыг, коммунал черлериниң ажылын илеткелчи тус-тус тодаргайлап чугаалаан. Ажылдың мурнакчы дуржулгазын нептередир, бүдүрүлге ажылдарын механизастаар айтырыгларже кичээнгей салдынмайн турарын илеткелчи тодаргай айтыпаан. Үлетпүр комбинадында, тудугда техниктиг базаның четпезин райүлетпүр комбинадында партия организациязының секретары эш Есипов, колхозтар аразының тудуг организациязының тудугжулар бригадири эш Сергеев олар демдеглээн. Бо тудуг организациязы колхозтарда тудуг ажылдарын хүлээнип алган хирезинде-ле ол сорулгазын күүсетпейн турар деп колхозтар даргалары эштер Байкалов, Наксыл-оол олар шүгүмчүлээн.

АЖЫЛДЫҢ СТИЛИН САЙЗЫРАҢГАЙЖЫДАР

Ажыл-агыйны, культура тургузуушкунун болгаш хөй-ниити организацияларын партия эге организацияларының, ылаңгыя СЭКП райкомунуң болгаш оон бюрозунуң талазындан удуртурун экижидеринче, районнуң удуртур организацияларының ажылының стилин сайзыраңгайжыдарынче конференцияга санал берген төлээлер чугула кичээнгейни салган.

Партия райкому болгаш райкүүском хуралдардан шиитпирлер үндүргеш, ол шиитпирлерни организастыг ажыл-биле четпес быжыглап турар. Райком секретарьлары көдээге барганда чүгле колхоз даргалары-биле чугаалашкаш, партия эге организацияларының секретарьларын тоовайн, эге организацияларның ролюн бедидерин чугула көрбейн турар чоруктар бар дээрзин төлээ Долгов чугаалаан.

Чамдык партия организациялары четпес ажылдап турда, райкомнуң талазындан өй-шаанда чогуур хемчег албайн турар. Чижээ, райпода партия эге организациязы хурал чыылдырбайн, ында партийжи ажыл сандаргай байдалда турда, партия райкомунуң оргкилдизи эскербээнин төлээ эш Березкин болгаш «Совет Тыва» колхозтуң ажыл-агыйын хурал санында-ла четпес деп демдеглеп турган-ла, оон чогум чылдагааны чүде дээрзин партия райкому болгаш райкүүском ону тодаргай өөренип көрбейн турар деп төлээ эш Кимей шүгүмчүлээн.

Хөй-ниити организацияларын удуртур талазы-биле ажылда, кадрлар шилилгезинде болгаш кижизидилгезинде четпестерни төлээлер тодаргай чижектер-биле көргүскен. Районда аныяктар ортузунда ажылдың четпезин, ылаңгыя комсомол райкомунуң секретарьлары эштер Дмитриев болгаш Түлүш оларның дыка сула ажылдап турарын эштер Киселев, Федоров, Долгов болгаш оон-даа өскелер демдеглээн. Ындыг турбуже, ол шүгүмчүлелди канчаар көрүп турарының дугайында комсомол райкомунуң ажылдакчылары конференцияга чүнү-даа ыттавайн эртирип кааннар. Культура чырыдышкын албан черлериниң четпес ажылының дугайында, чон ортузунда кижизидилге ажылының кошкак тургустунганының дугайында, ылаңгыя районнуң удуртукчу ажылдакчыларының чон мурнунга илеткелдер, лекциялар кылбайн турарының, малчыннарга тыва дылга лекцияларны организаставайн турарының дугайында хөй шүгүмчүлелдер болган.

Чамдык колхозтарның аразында чер талазы-биле маргылдаалыг айтырыгларны райкүүском оперативтиг шиитпирлевейн турарын эштер Наксыл-оол, Сарапулов болгаш оон-даа өскелер айытканнар. Партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының кадрларының шилилгезинде четпестерни, Көк-Тей көдээ Советтиң даргазында эки ажылдакчы шилиттинмейн турарын, «Бурунгаар» колхозта партия эге организациязының секретарынга бо чылын ийи кижи солчуп, ам үшкү кижи ажылдап турарын, райпода кадрлар шилилгезинде улуг четпестерни, херээженнерни удуртур ажылдарже дэпшитпейн турарын эштер Байкалов, Кимей, Шимит олар боттарының саналдарынга тодаргай чижектер-биле көргүскен.

Ажыл-агыйның болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгаларын шиитпирлээринче, СЭКП-ниң XXII съездизинге төлептиг ужуражырынче ажылчы чоннарны мобилизастаар хемчеглерни айыткан доктаалды конференция хүлээп алган.

СЭКП-ниң чаа соңгуттурган райкомунуң пленуму райкомнуң бирги секретарынга эш **С. И. Шуклинни**, ийиги секретарынга эш **А. Л. Аракчааны**, секретарынга эш **В. А. Бархатовту** соңгаан.

ЧУРУКТА: Г. Титов. Ам центрифугтуң өзээн долгандыр шенелде «аян-чоруу» эгелээр. СЭТА-ның фотохроникасы.

«Тыва даг дүгү» тудуунуң коллективи партияның XXII съездизинге күш-ажылчы улуг белектиг ужуражыр дээш күженишкинниг ажылдап турар. Чуртталга тудуунуң талазы-биле чыл планын ол коллектив чеди айларда 88,3 хуу күүсеткен. Хүн бүрүде ажыл нормазын доктаамал ажыр күүседип турар мурнакчыларның саны коллективте улам өзүп турар. Ылаңгыя аныяк штукатуржу Евгения Никитина күш-ажылга онза бедик көргүзүглерни чедип ап турар.

Совет тудугжуларының хүнүнде Е. Никитина СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң, тудуг комитединиң, Красноярскиниң тудуг эргелелиниң хүндүлүг бижиктери-биле шаңнаткан.

Чурукта: штукатуржу Е. Н. Никитинаның дыштаныр хүнде Хемчиктиң чурумалдыг эриинде селгүүстеп чоруур.

Сөзү болгаш фотозу Т. Талганчиктии.

СЭКП-ниң съездизин коммунистиг ёзу-биле уткуур

Кызылдың № 1 чуък АТК-зында партия, комсомол болгаш профэвилел организацияларының талазындан коммунистиг күш-ажылдың бригадалары болгаш шалыпчылары деп ат дээш бедик көдүрлүүшкүннүг шимчээшкинни бүгү талалар-биле деткииринче улуг кичээнгей салдынып турар. АТК-ның коллективинде келир үениң разведчиктериниң бедик адын чедип алган 11 бригадалар айларның, кварталдарның планныг онаалгаларын доктаамал ажыр күүсетпишаан, партияның XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш алган хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турарлар.

Коллективте коммунистиг күш-ажыл бригадаларының аразында калбарган социалистиг чарышка эң дээре көргүзүглерни Б. Лыкум удурткан чолаачылар бригадазы чедип алган. Ол бригаданың кежигүннери II кварталдың планын ниитизи-биле 133,8 хууга күүсеткеннер. Күш-ажылга, өөредилгеге болгаш культура-амыдыралга төлептиг үлегерин бригадир Владимир Лыкум эш-өөрүнге көргүспүшаан, транспорттуң депшилгелиг чаа аргаларын нептередип шиңгээдириниң талазы-биле бодунуң организакчы арга-мергежилин база көргүзүп турар. Оон бригадазының кежигүннери чуък сөөртүрүнүң онаалгаларын ай санында 120 хуудан кудулатпайн турарлар. Ылаңгыя хоочун чолаачылар Тырышкин, Гопиенко оларның күш-ажылчы чедиишкиннери бүгү коллективке төлептиг үлегер-чижек болуп турар.

Ийиги кварталдың түңнелдеринде Роберт Захаровка удурткан комсомолчу-аныяктарның коммунистиг күш-ажыл бригадазы бедик көргүзүглерни чедип алган. Комсомолчу чолаачылар Романенко, Добросоцкий, Нижегородцев олар москвачыларның эгелээшкинин деткивишаан, съездиге уткуштур хууда бедик хүлээлгелерни алгаш хүн бүрүнүң ажыл нормазын 150—200 хуу чедир күүседип турарлар. Захаровтуң бригадазының кежигүннери шупту II класстың чолаачызының эргезин бо чылын чедип алыр дээш бот өөредилгени шудургу чорудуп турарлар.

Партияның XXII съездизинге күш-ажылчы белекти Н. Леушкин удурткан слесарларның коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүннери белеткеп турар. Олар алган бедик хүлээлгелерин доктаамал ажыр күүсетпишаан, септелгени чүгле эки шынарыг чорудуп турарлар.

Келир үениң разведчиктериниң үлегерин эдербишаан, чоокта чаа чолаачыларның 4 бригадалары коммунистиг ёзу-биле чурттаар, ажылдаар болгаш өөренир деп шиитпирлээннер. Ийиги кварталдың түңнелдеринден ап көөрге ол бригадаларның күш-ажылчы чедиишкиннери коммунистиг күш-ажылдың бригадазының хүндүлүг адынга төлептиг болуп турар. Алдарлыг съездиниң ажыттынар хүнүнге чедир олар чедип алган чедиишкиннерин улам быжыглавышаан, өөредилгеге, амыдырал чуртталгага боттарының эң эки талаларын көргүзер дээрзинге чигзиниг турбас.

АТК-ның коллективи бо хүннерде бүгү күжүн, курлавырларын болгаш аргаларын СЭКП-ниң чаа Программазын болгаш Уставын бадылаар төөгүлүг съездиге төлептиг ужуражырынче угландырган күженишкинниг ажылдап турар.

А. БАТАЛОВ.

КОСМОНАВТЫҢ БЕЛЕТКЕЛИНИҢ ДУГАЙЫНДА

Репортаж

Иштинде дириг амытаннарлыг совет октаргай кораблиниң чаа салып үндүрүүшкүнүнүң дугайында медеглелди диктор байырлалдыы-биле номчаан.

— Ам удавас кижи ужуп үнер... Ол кым болур ирги, солун-на-дырам?—деп, Герман боданмышаан чугаалаан.

Оон даартазында эртен ол база-ла ногаан шөлдеп бодунуң машиназынче кылаштап бар чораан. Хенертен артындан газик-машина медээлей берген. Герман Титовту штабка келдиртип келгеш, ам даарта келир үениң космонавтарын шилип алырының комиссиязы келир дээн-дир деп дыңнатканнар.

— Магалыг-ла-дырам! Рапорт бээрин чөпшээреп көрүнер?—деп, Герман магадап айтырган.

...Комиссия-даа чоруй барган. Герман Титовту оон соонда база катап штабче келдирткен.

— Чөпшээрел бо-дур, эмнелге черинче чоруур-дур сен—дээш, офицер Подосинов олче саазын сунган.

— Эмнелге деп чүү дээринер ол? Кан-кадык кижи-ле болгай мен!—деп, Герман аңгадай аарак чугаалаан.

— Оон ужурундан чорудуп турарывыс ол ышкажыл харын, кадык болурунга аан—деп, Подосинов тавар чугаалааш,—космиктиг комиссия эртер-дир сен—деп, база катап хүлүмзүрүп каан.

Германның чеде берген чери шуут-ла санаторий-биле дөмей болган: улуг эвес бажыңчыгаштарны хадыңнар, клённар шуут-ла дуй алган тургулаар. Клён үнүштүң бүрүлери-биле шыптынган оруктап ол кылаштап бар чораан. Олар шылырткайнып, ынай-бээр чаштагылап турза-даа, Герман оларны-даа билбейн чораан. Ону аңаа канчаар хүлээп алырын ол бодап чораан. Чүү-даа болур-ла болгай, ынчалза-даа ындыг ужуражылышкын болур деп ол билбээн: Валя деп каттыымзаан аныяк кыс оон көргүскен бижиин алгаш, бир өрээлге аппарып каан. Ында ужудукчулар дээрге шуут-ла долу турганнар.

Хыналда, баштайгы шилилге шылгалдалары-даа эгелээн. Барокамера иштинге олуруп алгаш, «бедик черже көдүрлүүшкүн». Эмчилер ол үеде ужудукчунуң организминде бичии-ле өскерлиишкиннерни эндевейн хайгаарап, камера иштинден агаарны үндүр сордуруп каапкаш, сордуруп каапкан атмосфера ужудукчуга кандыг салдар чедирерин тодарадып көрүп турганнар. Ында кижи шывыглыг берт кедип алган олурар.

Дыка бедиишкинге шыдашпаан кижилер база тургулаан.

Барокамераже кирериниң мурнуу чарыында Герман инструкторнуң мынча дээн сөстерин сактып келген: «Бедик чер оожуургалга ынак. Чүгле кончуг быжыг нервь стратосферага шыдажыр!».

— Оожуурга!—деп, Герман бодун командылаан.

Чоорту бедиишкин эгелээн. «Бедии» деп бижип каан приборда ак согунчугаш төгериктей бижип каан саннарны айытпышаан, арай боорда чылып үнүп бар чораан. Эмчилерниң арыннары дыка шириин шинчилиг апарган: тулган черинге чедир бедип бар-ла чораан. Хөй адырлалдыг прибор—херексел секунде санында бүгү-ле чүүлдерни: чүректиң, баш мээзиниң канчаар ажылдаарын, минутада каш катап тынарын, хан базышкынын демдеглеп бижип турган... Адактың соонда бижиир херекселдер дүрген-дүрген ажылдай берген, кара одуруглар боттарынга дыка чоок кылдыр бижиттинип эгелээн.

— Дүжүүшкүн!—деп, эмчи командылаан соонда, кара халаттыг механик өзекти баштай оожум долгап эгелээш, оон соонда улам дүргедедип эгелээн.

Камераның аар, кылын демир эжи ажыттына берген. Герман чүү-даа болбаан чүве ышкаш хевирлиг, дуглаглыг бөргүн тавар уштуп каан.

«Баштайгы шылгалданы-даа шыдап эртим эвес бе!—деп, ол өөрүвүшаан, боданган.

Оон соонда улам нарын шылгалдалар болган. Эң ылаңгыя олуруп алгаш, центрифут дээр дүрген долганыр херекселге бөлдениири онза берге. «Баш-бут» талаларындан улуг базышкыннарны шыдажып эртер кижи эвээш турган.

Герман Титов шылгалдаларны улаштыр-улаштыр чедиишкинниг тудуп-ла турган. Силгиир чүүлге баштай олуруптарга элчоксунчуу-даа хөлчок болгулаар, мага-бот дидиреп турган ышкаш. Каңгыраан-киңгирээн кырган автобустуң иштинге турганы ышкаш ындыг болур. Ынчалза-даа ол чоорту чаңчыга бергеш, харын-даа соонда ол шылгалданы тудар дээнде номчуур ном безин ап аар апарган. Баштайгы минуталарда ужуктер «шуражыпла» турган, а ийиги болгаш үшкү минуталарында Герман хала чокка номчуп олургулаар.

Психолог эмчи Федор Дмитриевич хүлүмзүрүй аарак көргүлээш, Германны тывынгыр кижи деп мактаар турган. Ол аңаа элээн каш таблицаларны көргүскеш, саннарның турар черлерин билип алырын сүмелээш, оларны солуй салгылапкаш, база катап көргүзерге-даа Титов шуптузун, харын-даа душ болуп солчу берген саннарны безин билип каар турган.

«Кезээңерге барып ажылданар» деп Германга, оон кады турган өске-даа өөрүнге чугаалааш, документини бээр хүн келген.

— Ойталап кааптары ол чоор бе?—деп, ол боданып турган.

Оон соонда ужуп, ажылдап турган. Хенертен ону кел дээн. Комиссияга Титовка мынча деп медеглээн:

— Космонавт кылдыр белеткээри-биле силерни шилип алган-дыр. Чаа черже көжүп болур силер.

Чаа амыдырал-даа эгелээн. Герман чер чырып кээри билек-ле шенелделерже чоруптар. Герман кежээ арай, гүрүпкан хевирлиг болза-даа, өөрүшкүлүг чаны хевээр чанып кээр. Ажылының дугайын, октаргай корабльге ужудуушкунга белеткеп турар кайгамчыктыг кижилерниң дугайын ол Тамарага хандыкшыл-биле чугаалап бээр. Тамара бодунуң айыылзынныышкынын сезиглендирбес дээш оваарымчалыы-биле октаргайга айыыл дугайын ашаандан айтыргылаар. Ол чүнү-даа чажырбайн, бодунуң сагыш-сеткилин база илередип турган.

— Кижилерден амдыызында октаргайга кым-даа четпээн. Ында кандыгыл дээрзин бистер чугаалаар ужурлуг бис. Биске кылып берген корабль-даа идегелдиг. Ону көрүп, кабиназының иштинге олуруп, чер кырынга ону башкарып безин шенеп көрүп турган мен.

Бүгү-ле чүүлдерни бодап тургаш кылган, бүгү-ле чүүлдерни санап каан. Техника черле ойта дүшпес—ол дээш бажым безин салып болур мен. Ынчалза-даа ол дээрге октаргай делгеми-ле болгай—ужу-кыдыы чок, билдинмес октаргай-дыр. Оон чогум кайызында айыыл туруп болурун—билбес-даа сен...

Оон даартазында хүн келгеш, Герман кадайынга үр дуржулгага кирип—бүгү-ле чүүлдерден аңгылап каан барокамерага хөй хүннерде олурар-дыр мен деп чугаалаан. «Сен сагыш-човавайн көрем,— деп, Тамараны ол оожуктурган.— Ол бажың-биле дөмей чер деп чугаалаарлар чорбадыва!».

...Ынаар үш базым. Дедир үш базым. Сандай. Бичии стол. Саннарлыг таблица. Приборлар. Аъш-чемниг саазын хапчыгаштар. Оон аңгы кым-даа, чүү-даа чок. Хөй-хөй хүннер-даа эртерге—олардан аңгы чүү-даа чок. Чер дээрге дыка-ла талыгыр ырак. Ол кижи чугаазы дыңнаваандан бээр дыка үр апарган. Герман Титов-биле Чер приборлар дылы-биле чугаалажыр ол-ла: кызыл, ак, көк лампочкалар өжүп, хып тургулаар... Ак, ак, ак, каразымаар көк өңнерни сөс-домак дылынче очулдурарга: «таблицалар-биле ажылдап эгеледивис» дээни ол-дур.

Герман чиңге ыяшты тудуп алыр. Таблицада кызыл болгаш кара саннарны аралаштыр бижигилеп каан.

— Чаңгыс — кызыл, чээрби дөрт — кара. Ийи—кызыл, чээрби үш—кара—деп, ол микрофонче дүрген-дүрген чугаалавышаан, ол-ла өйде ол-бо саннарже хары угда көргүзүп турган.

Хостуг үезинде Герман карандажын ужулгаш, дооспаан чуруун бодунче чоокшуладыр салгаш, чуруп эгелээр. Космонавт ында чогум чүнү чуруп олурганын телевизор-биле көөрү берге, ынчангаш эмчилер канчаар-даа оралдашкаш, ону көрүп чадашканнар. Оон соонда бир-ле катап, эртен телевизорну ажылдадыпкаш, олар магадай-ла бергеннер: Германның камеразынга таблица-биле кожа К. Э. Циолковскийниң портреди көстүп келген. Өткүт карактар карак-шилдериниң ындындан бодамчалыы-биле көрүп олурар. Өгбегер орус сал. Портрет бүгү тала-биле дөмей эвес болган—Герман ону кара угааны-биле сактып чураан. Ынчалза-даа кара чаштан тура таныш арынның хевирин ол кайгамчыктыг-ла дөмей кылдыр чуруп каан болган.

Герман Титовтуң кире бергениниң соонда аңгылап каапкан камераның аар демир хаалгазын эмчилер хаапкаш, олар келир үениң космонавы чааскаанзырак чорукту канчаар шыдажып эртер эвес дээш телевизор дамчыштыр хайгаараш турупканнар. Ол эге бажында сандайындан бо-ла тура халып кээр болгаш лампа чырыынга чивенейнип каап турар приборну—фотостимуляторну. Космонавтың организминиң шыдамыын хынаары-биле физиологтуг чүүлдерни бижиир үеде эмчилерниң үргүлчү кыпсыры ханада чажырып каан «чырыткыланнааш» лампаны-даа топтап көөр тургулаан. Камераның иштинге дыка даашкыр ажылдап турган шакче ол көргүлээн. Оон соонда ол чаа дааш бүрүзүн ылавылап дыңнаалап турар апарган. Регенациялыг херекселдиң хоолайынче дамды суг даашкыры кончуг кээп дүшкен. Ол дамдыны көргеш, ол дириг амытанга дөмейлеп өөрүй берген! База-ла бүгү чүүлдер шышпын барган.

Герман хааржак иштинден ээрил уштур херекселди, бижекти ужулгаш, бир-ле чүве кылып, ырлап эгелээн. Космонавт ынчан Русланның ырызын ырлап олурган.

Оон ырын соксадыры эмчиге хараданчыг болган, ынчалза-даа космиктиг корум-чурум дээрге кадыгшыңгыы болгай, ынчангаш дежурныйлап олурган эмчи өңнүг медээлерин берип эгелээн: кызыл, ак, ак-көк—«харылзааны хынаары»—дээни ол-дур. Ак, ак, кызыл—«физиологтуг чорудулгаларны бижииринге белеткенинер»— дээни ол-дур.

Ажыл-даа доозулган. Герман база катап ырлап, чуруп, шүлүктер номчуп олурар. Ол ном салыр черден Пушкинниң номчугажын ап алгаш, аянныг кылдыр шүлүк номчуп эгелээн.

Сурдокамерадан Герман Титов үнмейн турда-ла эмчилер мындыг түңнелди кылып каапканнар: «Чааскаанзыраашкынны шыдажып эрти». Психолог эртемден Федор Дмитриевич мынча деп чугаалаан:

Бо сөс дыка-ла ханы уткалыг болгай. Могаг-шылаг чок кижи дээрге-ле—оон бүгү-ле амыдырал-чурттталгазы—сонуургаачал чорук-биле чаа чүүлдерни дилээри-биле долдунган болур.

Ракетодинамика талазы-биле шылгалдага мындыг чүве болган. Бир сураглыг академик ынчан Титовтуң харыылаарын дыңнап олура, бир-ле чүве бижип, саазынның ак черлеринге демдеглеп олурган.

— Адыр, адыр,—деп, Германны ол соксадып каан.—Мен ындыг санаашкынны черле көрбээн кижи мен. Солун-дур, силерниң ооңар кандыг болур эвес?

Оон соонда Герман академикке бодалгаларның бирээзин көргүскеш, ону санаашкыннар болгаш түңнелдер-биле бадыткаан. «Ол шинчээчи угаанныг кижи-дир»—деп, академик бир-ле хуралга Титов дугайында чугаалаан.

Космонавтарның күрүне экзамени болуп турда, Герман Титовка бешки билет таваржы берген. Ол Черниң кылымал эдеринчизиниң орбитазының — эрттер агаар оруунуң дугайын чугаалап, анаа-ла школа самбыразынга шыйбышаан, чугааланып боданып турган:

— Корабльди орбита-орукче оожуум, чоорту үндүрүп болур ындыг оттулар чүүлдү бистиң эртемденнеривистиң тывары, ындыг тургузуглуг ракетаны тургузары үе черле келир. Орбита шак мындыг кылдыр көстүр апаар...

Оон соонда Герман самбырага келир үениң орбита-оруун чуруй берген. Кым билир боор, ол боду ындыг орбита-биле ужудар-даа апаар чадавас...

... Ю. А. Гагаринниң делегейге эң баштайгы октаргайже ужудуушкунун космонавтар байырлаан соонда база катап мурнундагы ышкаш ажылдар эгелээн. Ужар-чүүлдүң хоочун чаңчылын ёзугаар ук ужудуушкуннуң дугайын чугаалажып көргеннер. Ынчан Герман Титов база-ла могаг-шылаг чогун, улуг угааннылын көргүскен.

Герман Титовтуң кылыйтып үнүптери хүн база келген. Совет Төрээн чурттуң база бир маадырлыг хамаатызы олурган «Восток-2» деп корабль-спутник октаргай делгеминче углааш, кылыйыпкан.

Ольга АПЕЧЕНКО,
СЭТА-ның корреспондентизи.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Культура одаа ындыг болбас

Суурнуң кол кудумчузунуң адаа талазында улуг бажың бар. Ол болза «Шекпээр» совхозтуң Аянгаты салбырында 2 чыл бурунгаар туткан чаа клуб. Ону даштындан көөрге-ле ында ажылдың байдалы билдине бээр: соңгаларының шилдери чок, чүгле рамалар арткан, а крышазының ооргаларын кылгаш, ында каш кезек шифр хап каан. Оларны сактырга чылдың кайы-бир үезинде ийи-чаңгыстап немештир хап турганзыг. Ооң иштинче кире бергеш көөрге, чүгле кино үнер өрээлди штукатурлап каан, а өске өрээлдерин база-ла ара каапкан. Ооң улуг залында хамык-ла үрелик сандайлар долган, ол залдың аксын дуй шаап каан.

Клубта кандыг-даа культура-массалыг ажылдар чоруттунмайн турар, чүгле ында-хаая кино үнери-биле кызыгаарлаттынган. Кинога колдуунда уруглар, аныяктар кээр, а улуг улус кончуг ховар болур. Моон ужуру чүл дээрге кино уран чүүлдүң ужур-утказының дугайында кым-даа тайылбыр ажылы чорутпайн турарында.

Клубка доктаамал ажылдаар ужурлуг бөлгүмнерни мынчага чедир тургуспаан. Лекция, беседа, номчукчулар конференциязы, хөглүг кежээлер база-ла болбайн турар.

Бо-ла бүгү чорутса чогуур ажылдарны аныяктар ортузунга шын организастаар болза олар аңаа кончуг күзелдиг, идепкейлиг киржип болурлар. Аныяктар школа башкыларының киржилгези-биле эрткен чылын районнуң бот-тывынгыр уран чүүл маргылдаазынга ийиги черни ээлээннер. Ол чүл дээрге бир эвес ында аныяктарны эки удуртуп организастаар болза, культура-массалыг ажылдарга оларның идепкейлиин көргүзүп турары ол-дур. Ындыг турбуже клуб ажылын херекке албайн турары хомуданчыг. Харын сөөлгү үеде чүгле клуб эргелекчилериниң солуурунга өйлешкен: ийи чылдың дургузунда алды кижи халашкан. Ол солуттунуп турган клуб эргелекчилериниң чаңгызынга-даа боттуг дуза көргүспээн. Районнуң культура килдизи безин билбээнде оларны солуй шаап каап тар таварылгалар турган. Клуб эргелекчилериниң удаа-дараа солужуп турарының бир чылдагааны чүдел дээрге, Аянгаты кедээ Совет клуб ажылын сегидер дээш негелде салган клуб эргелекчилеринден шүүтсүнгеш халап тургулаанында. Ону совхоз дирекциязы, партия организациязы билбээн болгулаар.

Амгы үеде клуб ажылдакчыларының кылза чогуур ажылы-ла хөй: дүжүт ажаап алышкыны эгелээн, ында ажылдап турар чоңга лекция, беседа чорудар, оюн, концерт көргүзер.

Совхозтуң дирекция чериниң база Аянгаты кедээ Советтиң клуб ажылынга боттуг дузаны көргүзерин чон негеп турар. Чүге дээрге культураның бир одаа—клуб, чоннуң омак-хөглүг дыштаныылгазының чери, массалыг ажылдарның төвү бүгү-ле ажыл-херектер-биле холбашкан ажыктыг индир болур ужурлуг.

Д. ДЫРТЫК.
М. ДАШ-ООЛ.

Барыын-Хемчик район

Парлаттынмаан чагааның изи-биле

1960—1961 өөредилге чылында Бии-Хем районнуң Ээрбек чеди чыл школазының доозукчулары документилерин албайн тарай бергенин эш С. Бюрюней редакцияга бижээн.

Редакцияның чорудкан материалынга областың улус өөредилге килдизиниң эргелекчизи эш Б. Болдур-оолдуң харыылааны болза, школаның директору эш Семис-оол биле өөредилге эргелекчизи эш Балашованың харысалга чогу-биле доозукчулар документ албайн тарай бергени хыналдадан илерээн болгаш Ээрбек суурда чурттап турарларның документилерин чоокта чаа тывыскан, а өскээр чоруй барганнарның документилерин чорудкан. Доозукчуларның школа доосканы дугайында херечилелдерин өй-шаанда тывыспаан буруулуг кижилерге администрация талазы-биле хемчег көргүскен.

Манап келген

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозтуң кедээ магазининге кире бердивис. Ында турган бөлүк кижилерниң аразындан улгады берген херээжен кижи тургаш:

— Өөреникчи уругларымга өөредилге херекселдери садып алыр дээш бо районнуң девискээринде элээн каш магазиннерни кезидим, номнар чок тур. Кым мынчалдыр, «читкен аът дег», сураглаар боор, берге чүве—деп хомудаан сеткилин садыгжыга-даа, кады турган садып алыкчыларга-даа чугаалады.

База бир колхозчу ону деткий дыртып кагды:

— Ийет-ийет, силер шынын-на сөглединер. Мен дээрге Сарыг-Септээш Кызылга четтим. Мүн-не каш номну тып садып алдым. Кызылда өөредилге номнары элбек-тир, а ол хирезинде шынзылга азы чагыг бижиктиг кижилерге бээр чүве-дир.

Эрткен өөредилге чылының баштайгы айларында мындыг бергелерге бистиң районнуң школалары база-ла таваржып турган. Бистерни ол уржуктуг чугаалар шуут кайгадыпкан, каш-ла хоңгаш өөредилге чылы эгелээр болгай. Мынчага чедир бистиң колхозтуң 7 чыл школазынга хереглээр өөредилге херекселдери 1 класстан 7 класстарга чедир шуут чедишпес, демир үжүк сыптары, будук шилдери, янзы-бүрү шугумнарлыг кыдырааштар магазинде чок. Оларны манап-ла келген, а кандыг-даа түңнел чок.

Д. ООРЖАК.
Ч. КАРА-ООЛ.

МУРНАКЧЫЛАР

Натпит Саарбай болгаш Бюрюльбаа Долгар олар Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунда эң дээре саанчылар. Баштайгы чартык чылда бодунга быжыглаан 10 инектен Натпит Саарбай 6472,5 литр сүттү саап алган, ынчаарга Бюрюльбаа Долгарның—база-ла ынча инектен 5634 литр болган. Олар моон соңгаар-даа сүт саалдазын улам көвүдедир дээш кызымак ажылдап турарлар.

Чурунта: (солагай таладан оң талаже): Натпит Саарбай болгаш Бюрюльбаа Долгар олар.

Фотозу **В. Лутковтуу.**

Культура амыдыралының хүн демдеглелинден

ХОВУ, ШӨЛДЕРДЕ ХӨГЛҮГ ҮННЕР

Бай-Хаакта Культура бажыңының агитбригадазы сиген белеткелиниң эгезинден бээр сигенчи бригадаларга болгаш малчыннарга солун концерттерни көргүскен. Агитбригадада баш таарыыр кижи болгаш эмнелге ажылдакчызы база бар. Олар барган черлеринге колхозчуларның болгаш совхозтар ажылдакчыларының культурлуг амыдыралын, кадыкшылын хайгаарап чоруурлар.

Дүжүт ажаап алышкынының үезинде бригада ажылын улам-на күштелдирип, чаа солун номерлерлиг концертти белеткээн. Концертте шоодуглуг чугаалар, каттырынчыг шүлүктер, музыкалыг чогаалдар, ийи-чаңгыстың ырлары болгаш өске-даа күүселделер кончуг солун. Агитбригадада уран чүүлге мергежилдиг, бот-тывынгыр аныяктар кирген. Автоклуб эргелекчизи Оюн Марк, монтер Геннадий Селин, үлетпүр комбинадының ажылдакчызы Оюн Григорий, библиотека ажылдакчылары Светлана Мельникова, Тамара Коломысова, Красноярскиниң музыка училищезиниң сургуулдары угбашкылар Серженколар болгаш өскелер-даа эки киржип ойнап турарлар.

Ам агитбригада «Совет Россия» болгаш «Революцияның чалбыыжы» колхозтарда хову турлагларында концерт көргүзүп чоруп турар.

„Кокайга хой кадартпа“

(Фельетон орнунга)

Хайнышкынныг ажылдың дүъштеки чапсарының үезинде аъш-чем садып аар дээн колхозчулар магазинге ээлчег ёзугаар турупканнар. Хенертен суурнуң дужунда дөргүнчүгештен бир-ле кижиниң кускуннаан үнү, уш-баш чок алгырып «ырлаан» кыпсынчыг үнү магазинде турганнарны шугулдадыпкан.

— Дөө ол, дээрде шаштыкан кызыл доозун чоруп олур!

— Аъттыг кижи-ле-дир. Кандыг кончуг уш-баш чок халдыр амытан боор.

— Ойт, ээзирик кижи-дир моонар. Аъдының ол-бо талазынче чаянайнып халдып кел чор. Андарлы берги дег, коргунчуун але?

— Мындыг хайнышкынныг ажыл үезинде арагалап шаап чоруур кандыг кончут туразында, амыр-шөлээн кижи боор.

Ол чугаалажыышкыннар аразында демги ээзирик кижи аъттың сыркара маңы-биле хап келзе-ле, Иргит Тевер-оол дээрзи болган.

— Хөөкүй адыгуузунну, колхоз аъдын. Калбак кеш кылдыр мунуп каапкан. Сугга кирген өрге-ле, колдуктары сириңейнип тур—деп, бир кижи ооң мунуп келген аъдын кээргээн.

Тевер-оол кижизиг дүрзү-хевирин оскунупкан: карактары дедирлени берген, ийи эдээн азынгаш, ийи чеңин берзенип каапкан, киргиннээн буура дег, диштери кыжырткайнып чоруур, арагазыг бужар бак чыт ооң чытталгаш, кижиниң хөңнүн булгандырыптар. «Ээзиректе далай безин дискек караанда» дег кылдыр сагындырар дижир болгай. Ол ээзирикпей бодун база-ла улуурганып көргеш, ээлчегде тургулаан улустар бастырып кагы дег, садыгжы чанынга барган.

— Бы-рас-то-оой чүведен сунувут — дигеш, уштай туткулап каан рубльдер сунган.

—Ээлчег чок канчап бардың, Тевер-оол — деп ында турганнарның бирээзи чүвениң ужур-чөвүн чугаалаан.

Ынчалза-даа ооң кулаа дүлей чүве ышкаш, эш-өөрүнүң чугаазынга-даа тооп-херексевээн.

Садыгжы нитиниң корум-чурумунуң үрекчизин хай деп чугаалаарының улуу, ооң бажын эттендирип аңаа араганы ээлчег чокка берипкен.

Магазинден үнүп чыдырда колхоз даргазы аңаа уткужа кирип келген.

— Да-р-р-гам-м-ны а-аар! Бырас-то-оой чүве-дир, бирээни аптар силер бе?

— Ажыл үезинде мынчап арагалап хап турар чүү мындыг шөлээн кижи силер, Тевер-оол. Аъдынарны доп-дораан аът кадарчызынга хүлээдип бериңер. Кадарган тарааңның мал-маган чаза базып чип турда арагалап шаап турар чүү мындыг тураң улуг кижи сен. Арагалап чурум үревес мен, ажылымга харысалгалыг болур мен деп мындаа берген сөзүң кайыл?

Ол чүнү-даа ыттавайн, келген черинче сидирт-ле дээн. Аъттың дуюглары дегген черлерден доозун бурулап чыдып калган.

Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң колхозчузу Иргит Тевер-оол онаашкан ажылынга харысалга чок, үргүлчү арагалаар, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр, дүржоктаныр чоруктарны кылып турар. Ооң хары чаа-ла үжен чоокшулап чоруур. Моон мурнунда чылдарда херек үүлгеткеш, ийи удаа шииттирген. Баштай оор кылгаш шииттирген. Ооң соонда херээн эрттирип кааш, келген дораан Саглы школазының үстүкү клазының өөреникчизи уругну төөректеп алгаш, удаткан чок куда эрттирген. Бир-ле хүн Тевер-оол билдириишкин хойлап алган колхоз баштаар черинге хап келген.

— Чажымдан-на мал ажылынга ынак мен. Чаа өгленип амыдырал туткан кижи-дир мен. Колхозтуң малын кадарып көрейн, күзелимни хандырып көрүңер даргаларым. Ажыл-ишчи кежээмни көргүзүп көрейн — деп, шуут дилээн.

— Аскы-сөзүн берип турар аныяк өг-бүле ээзи кижи-дир, бир кодан өшкүден хүлээдип бээр-дир—дишкеннер.

Тевер-оол-даа тайгаже өшкүзүн чайлагладып үнүпкен. Элээн үе эрткен соонда Тевер-оолдуң кадарган өшкүзүнүң онча-мендизин колхозтуң ревизия комиссиязы хынаарга, каража когарал-даа улуг-ла болган. Ооң кадында чаа алган кадайын база кемдедир эттээш, ойладып чорудупкан. Шак ол үүлгедиг ужурунда Тевер-оол база-ла шииттирген. Эрткен чылдың күзүнүнде херээн эрттиргеш, чанып келген.

— Ам черле кижизип томаардым. Чылгычылап көрейн — деп, колхоз баштаар черинге каш удаа кээп, ээрежип, дилеп туруп берген.

Бо удаада аңаа база бүзүрээн: ону чылгыладып каан. Кезек када ооң эктинден өшкү кежи чагы-даа дүшпээн. Чылгыда дээре дигген эки аъттар безин амыр-дыш көрбээннер. Аът дуюу изигиже ол-бо черлерже кайгалдап хап тургаш, бир малды бөрүге чидирткен. Ону чажырарын оралдашса-даа, ооң оозу чүү-даа болбаан. Ынчангаш ону чылгычыдан хостааш, тараа кадартып каан.

Тевер-оол ам кадарган тараазын малга чидиртип, арагалап туруп берген. Ооң мунган аъды база-ла колхозтуу. Ол ону кам-хайыра чокка мунуп туруп берген.

«Кокайга хой кадартпа!» деп улустуң үлегер чугаазын сактып көрээлинер. Бо үлегер чугаада ышкаш, хөй-ниитиниң хөреңгизин мындыг идегел чоктарга кадартып кадагалаткан херээ бар бе?

Тевер-оол мынчап арагалап, хөй-ниитиниң чурумун үреп, ажылга харысалга чок болуп турда, Саглы кедээ Совети болгаш колхоз баштаар чери, түс черде улусчу дружина ону ынчап бажын эттендирип турары элдеп. Шак ындыг төлеп чок кижилерни хөй-ниитиниң мурнунга тургузуп, моон соңгаар бодун ниитилелге канчалдыр ап чорууруң, онаашкан ажылынга кандыг болурунуң дугайында аскы-сөзүн ап, чогуур хемчегни көргүзер үе ам черле келген.

М. ДОРЖУ.

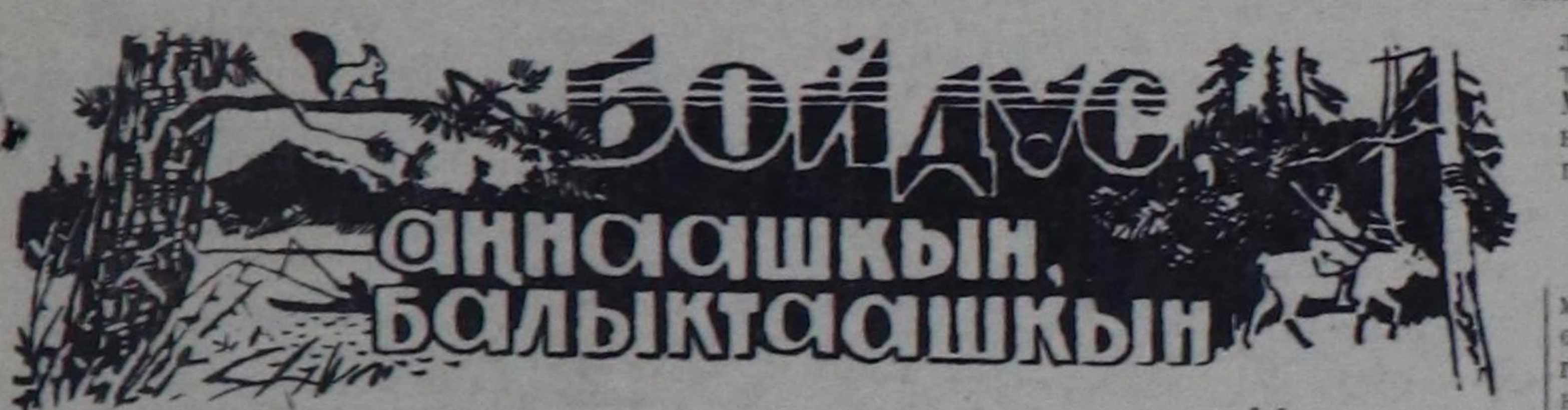

ҮСТҮГ ЫЯШ

Барыын-Сибирьниң чавызаажында ине бүрүлүг ыяштарның эң-не чаражы — пөш элээн каш муң километр девискээрде чаттылган. Шаандагы шагның тайгалар санай чурттап чораан кижилери шивини, хадыны, чойганны болгаш өске-даа ыяштарны одалгага, эдилелдер кылырынга ажыглаары-биле камналга чок ужуруп турза-даа, пөшке шуут дегбес турганнар. Ол билдингир, пөш—үс ыяжы.

Уралдың дыка хөй хоорайларын болгаш суурларын долгандыр пөштүг арыглар үнген. Чижээ, Серовск районнуң Романова суурун долгандыр мырынай онза шыргай пөштүг арыг чаптылган. Ол черниң чурттакчылары ол арыгны пөштүг сад деп адап турар. Эки дүжүттүг чыл болза бир гектар пөштүг черден 3000 кг тооруктү чыып ап болур. Пөштен 300 чыл улаштыр дүжүт ап болур. Пөш тооруунуң 60 хуузу үс болур. Ол үс инек үзүнден дорадавас шынарлыг. Тоорук үзүн олифа, будук белеткээринге болгаш каракуль хойлар кежин ажылдап кылырынга ажыглап турар, а тооруктуң сыскындызын (жмых) кондитер бүдүрүлгелеринге болгаш мал чеминге хереглеп турар.

Пөштүң адаан балды-биле оюп каарга, аңаа чулук чыглып келир. Ону ол-ла хевээрге ява болгаш ириннелип аарыыр аарыгларны эмнээринге ажыглап турар. Пөштүң ыяжын карандаштар, аккумуляторлар кылырынга, чазанылга херээнге ажыглап турар.

Пөштүг черлерге аң болгаш куш хөй чыылган турар. Чүгле Свердловск областың соңгу талазында безин чартык миллиондан хөй гектар пөштүг аргалар бар.

Бистиң областа эң хөй пөштүг черлерге Тожу, Каа-Хем районнарының девискээри хамааржып турар. Ынчаарга областың пөштүг черлериниң ниити шөлү 3 млн. 248 муң гектар чедип турар. Бо чылын тооруктуң үнген байдалы дески. Бистиң область хереглекчилер кооперациязының шугуму-биле 400 тонна хире пөш тооруун белеткээр планныг. Россия федерациязының белеткелдер эргелели аңныыр болгаш тоорук тывыжының талазы-биле ажылдарны чорудары-биле районнарның белеткелдер контораларынга доктаамал ажылдаар 10—15 кижилерни хүлээп алырын чөпшээрээн. Ам ол кижилерни четчелээр ажыл дооступ турар болгаш тоорук эки үнген черлерни тывары-биле база тайгага улус чурттаар бажыңнарны септээри-биле оларны аъткарып турар. Обласка тоорук тывыжы сентябрьның 10-да эгелээр.

ХОВАР АҢНАР

Бистиң делгем чуртувус аң талазы-биле эң байлак. Аңнарның хөй кезииниң амыдыралы, бойдуска чаңчыгыышкыны аңчыларга эки билдингир. Ынчалза-даа дыка ховар болуп турар аңнар база бар, оларның амыдырал байдалы барык-ла шинчиттинмээн болуп турар. Ындыг аңнарга кызыл бөрү болгаш Индияның ары чигириниң мангызы (Индийский медоед) дээр аңнар хамааржыр.

Кызыл бөрү — ортумак сынныг чемерей-кызыл өңнүг. Ол бодунуң хевири-биле ытка-даа, диилгиге-даа дөмей. Ооң кулактары шиш эвес, кудуруу селбегер.

Кызыл бөрү Ортаа Азияның дагларында, Алтайда, Саяннарда болгаш Чөөн чүктүң мурнуу чүгүнде бар болгулаар. Бо аң кижи четпес дагларда турар. Бирде бир көстүр, хенертен өске черде чеде берген турар. Кызыл бөрүлер 3—7 болуп, бөлүглежип алган чоруур. Кызыл бөрүлер — дуюглуг дириг амытаннарга болгаш аңныыр ажыл-агыйынга улуг хораны чедирип турар хоралыг араатан аңнар болур. Кызыл бөрүлерниң азырал амытаннарже халдааны ам дээрезинде билдинмес. Оларның биологиязы шинчилеттинмээн. Кызыл бөрүлер кижилерге ийи-чаңгыс таварышканда боолап өлүрерден өске, албан-биле ону сүрүп чорааш өлүрбейн турар.

Ортаа Азияның мурнуу чүгүнде, Туркменияда база бир солун болгаш ховар аң бар. Ол борзукка дөмей, ынчалза-даа ооң арай-ла бичежек болгаш ооргазы ак. Ол болза Индияның ары чигир мангызы дээр аныдыр. Бо аңның биологиязы—база-ла шинчилеттинмээн. Олар хаялар чарыктарында болгаш үңгүрлерде туруп турар. Ол аң дүнеки үеде чем тып чиири-биле үнүп, селескелерни, күскелерни болгаш үүрмек куштарны тудуп чип турар.

ТАЙГАНЫҢ ЧАА ЧУРТТАКЧЫЛАРЫ

Эрги шагда амгы Иркутск областың девискээринге бабр дээр үнелиг аң турган. Бабр болза амгы үениң бобр деп аңының бир хевири турган боор дижип, чамдык кижилер бадыткап турар. Ол шын эвес. Бабрның бышыг болгаш чараш кежи тергиин үнелиг турган. Аскынга киш ызырып алган бабрны шаандагы Иркутск губерниязының тугунда чураан таварылга эвес.

Ол үнелиг аңны араатанзыг ёзу-биле кырып турганының түңнелинде ам бо черлерде бабр-даа, киш-даа чок апарган. Ховар болуп турар аңнарны чүгле совет эрге-чагыргазының чылдарында Сибирьже план ёзугаар көжүрүп эгелээн. Байкал чоогунга өстүрери-биле Воронежтиң болгаш Белоруссияның күрүне камгалалдыг черлеринден элээн каш чүс бобрларны дайын сөөлүнүң чылдарында эккеп салган. Олар Зиминск болгаш Тайшет районнарының хемнеринде эки өзүп турар.

Башкирияның ак коданнары Сибирьниң тайгазынга база таарымчалыг турумчаан. Иркутск районнуң Заларин районунга чеди чыл бурунгаар салган ак коданнар ам областың 9 районнарында өзүп, нептерээн. Чаагай бойдустуг черге коданнарның деңзизи өзүп турар. Чижээ, Башкирияның арыгларында ак коданнар 7—8 кг деңзилиг турда Иркутск обласка эккелген коданнарның деңзизи 10—12 кг чедип турар.

Бистиң обласка өстүрери-биле янзы-бүрү аңнарны сөөлгү чылдарда эккеп салгылаан. Чижээ, Воронежтиң күрүне камгалалдыг черинден бабрларны Азас хемде, ондатраларны Өөк болгаш Межегей хемнериниң уннарында, Тожунуң хөлдеринде, Тере-Хөлде салгылаан. Норка дээр кырза хевирлиг аңны болгаш ак дииннерни база эккеп салган. Ол аңнар бистиң областың агаар бойдузунга таарржып, көвүдеп өзүп эгелээн.

Бистиң областан бора торлааларны, эликти, маны, койгун болгаш дырбактыгны өске черлерге өстүрери-биле аппарып турар. Чижээ, Тываның бора торлаалары Новосибирск, Свердловск, Тула, Москва областарда болгаш Башкир АССР-де таарымчалыы-биле өзүп турар. Маны болгаш дырбактыгны Москваның болгаш чурттуң өске-даа зоопарктарынче чорудуп турар.

ОМУЛЬ ТУРАР ЧЕРИН СОЛУП ЭГЕЛЭЭН

Байкалда өзүп нептерээн, бел аймактыг балыктарның төрели — омуль деп балык сөөлгү үеде Ленинград областың болгаш Карель АССР-ниң хөлдеринде өзүп эгелээн. Байкалдың балыкчылары Британ хааның зоология ниитилелиниң дилээнин ёзугаар 25 муң үүргенелерни Англияже чорудкан.

Чаңчыкканы ынак Байкалындан чүгле омуль эвес, харын кадыргылар база ырак өрүкче «аъттаныпканнар». Элээн каш муң кадыргылар Чехословакияның хөлдеринде барган өзүп турар. Ангараның стерлядь дээр осетр төрелдиг балыы Обь хемде стерлядьтардан оранчок улуг. Ынчангаш ону чоокку чылдарда чурттуң өске хемнеринге өстүрүп, нептередири көрдүнүп турар.

Чурттуң балык өстүрүкчүлеринге дузалашпышаан, Сибирьниң балыкчылары боттарында чок балыктарны өске черлерден эккеп өстүрүп турарлар. Олар 4 чыл бурунгаар Новосибирск областан элээн каш муң лещ дээр балыктарны Иркутскиниң хөлдер болгаш хөөлбектеринде салганнар.

ВЬЕТНАМ ЧАҢГЫС ААЙ БОЛГАН ТУРАР УЖУРЛУГ

Үр манаттынган тайбың чеди чыл мурнунда Вьетнамның черинге келген. Вьетнам улуска удур француз-америк колонизаторларының дөгеп үндүргени, хөй чыл үргүлчүлээн хан төгүүшкүннүг дайынны Женева дугуржулгалары чок кылган.

Женева дугуржулгаларынга үндезилээш, 17-ги параллельди таварты чепсээн дүжүрген түр шугумну тургускан турган, ол шугум чуртту ийи кезекке чарган. Чуртту каттыштырар болгаш чаңгыс аай, демократтыг күрүнени тургузар сорулгабиле бүгү-ниити соңгулдаларны Вьетнамның ийи кезектеринге 1956 чылда чорудкан турар ужурлуун көрген турган.

Ынчалза-даа ол болбаан. Мурнуу Вьетнамга боттарының француз өмээржикчилериниң орнун ээлеп алган америк колонизаторлар баштайгы хүннерден эгелээш-ле чурттуң ол чарлыышкынның мөңгежидерин оралдажы берген. Бүгү-ниити соңгулдалар үзүлген. Вьетнамның Демократтыг Республиказының чазааның чуртту каттыштырарынче угланган бүгү-ле оралдажыышкыннарын, бүгү-ле чөптүг саналдарын Мурнуу Вьетнамның эрге-чагыргалары чеди чылдарның дургузунда хүлээвейн келген.

Каттышкан Штаттардан политика болгаш шериг-экономика талазы-биле хамаарылгалыг байдалга болу бергеш, Мурнуу Вьетнам херек кырында америк колония апарган. Ол дээрге Мурнуу-Чөөн Азияның тайбынга ынакшылдыг чурттарынга удур, бирги ээлчегде, тайбынның болгаш тургузулганың оруунда, социализмниң оруунда туруп алган Вьетнамның Демократтыг Республиказынга удур шериг агрессиязының халдаашкын үндүрер чери болу берген.

Женева дугуржулгаларынга чөрүштүр, Мурнуу Вьетнамны СЕАТО дээр агрессчи шериг блогунче киирген. Амгы үениң америк чепсээ-биле болгаш дайынчы техниказы-биле чепсеглеттинген, барык чартык миллион солдаттыг армияны тургускан. Чурттуң бүгү амыдыралы америк шериг болгаш өске-даа чөвүлекчилерниң хыналдазында болу берген. Ооң бээр-ле чепсегленишкинни болгаш ок-чепсекти Мурнуу Вьетнамче далайлап болгаш агаарлап соксаал чокка сөөртүп киирип турар. Вьетнамның ол кезээнде шериг-далайның болгаш ужар чүүлдүң 40 ажыг баазаларын тудуп база калбарткан. Шериг плацдармнарының болгаш аргыжылганың стратегтиг оруктарының тудуу чаңгыс-даа хүн соксавайн келген. Чурттуң бүгү амыдыралы чаңгыс сорулгага — дайынга белеткелге чагырткан. Бо чылын күрүне бюджединиң 80 хуузун шериг хереглелдеринге чарыгдаарын көрген.

Америк империалистерниң түра-соруун ёзугаар Мурнуу Вьетнам Пентагоннуң агрессчи чимзенишкиннериниң шуут-ла күүседикчизи болу берген. Тайбың болгаш национал чаңгыс эви дээш демисежип турар лаос улуска удур интервенцияда мурнуу-вьетнам армияның кезектери киржип турар. Лаостуң чазак шериглериниң болгаш Патет-Лаонуң отрядтарының тудуп алганы мурнуу-вьетнам армияның кезектери киржип турар. Лаостуң чазактың шериглериниң болгаш Патет-Лаонуң отрядтарының тудуп алганы мурнуу-вьетнам солдаттарны Лаостан көрүп болур. Лаосче чүге чедип келгенин олар чажырбайн турар. Улус-демократтыг тургузугга хора чедирзин дээш чүүл бүрү үрегдекчилерни болгаш өлүрүкчүлерни Соңгу Вьетнамның улус чурттавайн турар черлеринче октаары сөөлгү үеде күштелген.

Мурнуу Вьетнамның чонунга ядарал-түрегдеддиң үнер дээзү болу берген америк холгаарлаашкын күштелип үргүлчүлеп турар. Американың Каттышкан Штаттарының оралакчы президентизи Джонсон бо чылдың майда Сайгонга чораан. Мурнуу Вьетнамның чепсектиг күштерин улам ыңай милитаризастаар болгаш оларның санын көвүдедир сорулгабиле шериг дузаламчызының темпилерин АКШ күштелдирер деп, Джонсоннуң ол черге чорааның дугайында дыңнадыгда ажыы-биле чугаалап турар.

Чуртту милитаризастап турары болгаш америк монополияларның хуваалда чок тергиидээшкини Мурнуу Вьетнамның экономиказын аажок улуг бергедээшкинге таваржыткан. Кедээ ажыл-агый продукциязын бүдүрери барык дең кезиинге кызырылган. Үлетпүрнүң каучук, пөс-таавы, чигир чергелиг ындыг адырлары херек кырында ажылдавайн барган. Ада-чурттуң муң чыгам улуг болгаш биче бүдүрүлгелери хоозураан. Бүдүн чартык миллион ажыл чоктар, даштыкы садыгның чыл бүрүдеги карышкактары, барааннар өртээниң соксаал чок бедиишкини, чондан тырттар үндүрүглерниң өзүлдези — бо бүгү дээрге америк тергиидеддиң болгаш Нго Динь Дьемниң чагырыкчы бөлүүнүң нацияны хоралап сатканының тодаргай үре-түңнелдери ол-дур.

«Тамыже саат чок чуглуп кирип чыдар бис. Аазаан чечектелиишкин шуут чиде берди. Ынчангаш байдалдан үнериниң аргазы кайда ирги?—деп, Мурнуу Вьетнамның «Тызо» солуну шыжыгып бижээн.

Мынчангаш Мурнуу Вьетнамның чагырыкчылары байдалдан «үнериниң» аргазын тывар дээш, чуртта амгы корум-чурумга хөңнү чок бүгү-ле кижилерни массалыбиле дерзиилеп туруп берген. Даштыкы корреспондентилерниң херечилеп турарын ёзугаар алырга, Нго Динь Дьемниң ёзу-чуруму фашистиг Германияның, азы франкочу Испанияның ёзу-чурумундан барык ылгалбас. Кара бажыңнарда болгаш албадалдыг хоругдал черлеринде 670 муң ажыг патриоттар хилинчектенип чыдар. Оларның «буруузу» чүл дээрге, тайбынны, төрээн чуртун каттыштырарын, хандыртынган амыдырал-чуртталганы оларның күзеп турары болгаш америк күчүделгеге удурланып турары ол болур. Мурнуу Вьетнамның өлүрүкчүлериниң холундан 77,5 муң кижи өлген.

«Корум-чурумну болгаш айыыл чок чорукту камгалаарының» чүдек-бужар хемчеглериниң дугайын бүгү делегей билир, чүл дээрге Мурнуу Вьетнамның корум камгалалының отрядтары болгаш шериг кезектери танкыларны болгаш ужар чүүлдү ажыглап тургаш, Намбонуң районнарында ханныг үүлгедиглерни кылып турар. Улуг, биче суурларны өртедип, тараан тарааларны чок кылып, тайбың чонну суд болгаш истелге чокка-ла кара бажыңнап азы боолап турар. Дерзилээшкин эрткен чылдың төнчүзүнде болгаш бо чылдың эгезинде онза калбарган.

Фулойнуң албадалдыг хоругдал черинге болган халапты Вьетнамның кижилери кайын уттур, чүл дээрге разведка албанының америк чөвүлекчилериниң дужаалын ёзугаар 1958 чылдың декабрьда политика талазы-биле хоругдаттырган муң ажыг кижини сагыштыы-биле хораннап өлүрген. Ынчалза-даа ол фашисчи идегеттерниң болгаш оларның камгалакчыларының ооргалаттынар чүвези баксыраан. Сайгоннуң, каучук плантацияларының ажылчыннарының бо чылын калбарган массалыг ажыл соксадыышкыннары, тараачыннарның соксавайн турар хөлзээшкиннери болза Нго Динь Дьемниң ханныг өлүрүкчүзү ёзу-чурумунга Мурнуу Вьетнамның чону удурланып үнүп келгенин бүзүреддиг көргүзүп турар.

Мурнуу Вьетнамны хостаарының национал фронтузу дээр черни тургусканы чурттуң чонунуң амыдыралынга улуг болуушкун болган. Төрээн чуртун тайбың каттыштырар дээш, америк колонизаторларны үндүр сывырары дээш, тайбың дээш демиселге күштерни сырый каттыштырарынче бүгү патриоттарны бо чаа организация кыйгырган.

* * *

Бен-Хай хемниң он шаа метр суг чалы чепсээн дүжүрген шугум болуп, чуртту ийи кезекке—Мурнуу Вьетнам болгаш Вьетнамның Демократтыг Республиказы кылдыр чарып чыдар. Улусчу-демократтыг тургузуг тургустунуп бадыткаттынгаш, кижилери тайбынның болгаш аас-кежииниң байдалында чурттап турар Соңгу Вьетнамда чүү болуп турарын Мурнуу Вьетнамның ада-чуртчулары идегел болгаш өөрүшкү-биле хайгаарап турар.

Вьетнамның Демократтыг Республиказының дайын соондагы амыдыралының чеди чылы чурттуң күш-ажылчы аажок улуг чедиишкиннериниң болгаш көдүрлүүшкүнүнүң чылдары болган, а ол чедиишкиннер Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының болгаш шылгараңгай революсчу эш Хо Ши Минниң удуртулгазы-биле чедип алдынган. Совет Эвилелиниң, Кыдат Улус Рес-

(Төнчүзү 4-кү арында).

КНО-нуң Кол Ассамблеязының тускай сессиязында

НЬЮ-ЙОРК. СЭТА-ның корреспондентилери Г. Васильевтиң болгаш Л. Пономаревтуң дамчытканы болза: КНО-нуң Кол Ассамблеязының тускай сессиязы бодунуң ажылын моон-биле ам үш хүн үргүлчүлеп келген. Ораторлар индир кырынче улаштыр-улаштыр үнүп, Тунискe удур француз агрессияны килеңнээшкин-биле буруу шаап база ол африк күрүнениң девискээринден эжелекчилерниң шериглерин дүрген үндүрерин негеп турарлар.

Санал-онал солчуушкуннарынга киришкен он сес төлээлерден чүгле АКШ-тың болгаш Аргентинаның төлээлекчилери агрессорну камгалап чулчуруп турганнар.

Август 23-те эртенги хуралга Украин ССР-ниң төлээлекчизинге сөс берген. УССР-ниң төлээлекчизи Л. Е. Кизя француз колонизаторларның кара-туразында араатанзыг чоруун тодаргай барымдаалар-биле көргүскен. Тунискe удур Францияның агрессиязы болза шаандакы колониалдыг политиканың уламчызы-дыр деп ол медеглээн. Француз чазак болза Тунистиң дүрүм ёзугаар, шынныг негелдезин хандырарындан ойталааш, агрессчи бөлүглел—НАТО-нуң ёзулуг сорулгазын бүгү делегейниң мурнунга көргүзүпкен. Колониалдыг күрүнелерниң бүгү делегейде нииити туружун быжыглаарынга ол бөлүглениишкинни ажыглап турар.

Тунис айтырыгның талазы-биле америк төлээлерниң ээлеп турар туружун УССР-ниң төлээлекчизи үндезини-биле илереткен. Каттышкан Штаттар Тунисти чааскаандырзын дижинге чедир чепсегленген Франция-биле көрүштүрүпкеш, Тунисти делегейниң өске чурттарының деткиирин боддурбазын күзеп турар деп ол чугаалаан.

Украин төлээ чугаазының төнчүзүнде Тунистиң девискээринден француз шериглерни доп-дораан үндүрер дугайында тунис чазактың болгаш ол улустуң дүрүм ёзугаар негелдезин долузу-биле деткип турарын илереткен.

Оон даараазында Англияның төлээлекчизи чүве чугаалааш, ораторларның хөй кезии Францияның агрессчи үүлгедиишкиннерин шынгыызы-биле буруу шапканынга таарышпайн турарын илереткен. Франция биле Тунистиң аразынга келир үениң чугаалажыышкыннарынга «моондактавас» төлээде, чугааларының «уткаларын илередирде тырттынарынче» болгаш «кичээнгейлиг» болурунче Ассамблеяның киржикчилерин ол кыйгырган. Англи төлээ агрессорну камгалап чугаалаан болгаш африк-азий чурттарның резолюция төлевилелинге удурланып турарын илереткен.

Англи төлээниң бодап турары-биле алырга, Ассамблеяның хүлээлгези агрессияга таварышкан таланы камгалаарының тодаргай шиитпирин хүлээп алыры эвес, а Франция биле Тунистиң аразынга келир үениң чугаалажыышкыннарынга «таарымчалыг байдалды» тургузары болур.

Чехословакияның Социалистиг Республиказының төлээлекчизи К. Курканың медеглээни болза: бодунуң чазааның даасканын ёзугаар бистиң төлээлер өске-даа төлээлер-биле кады тунис айтырыгның талазы-биле тускай сессияны чыылдырар дугайында африк-азий чурттарның негелделерин деткээн. Бо сессияны чыылдырганының бо фактызы антиимпериалистиг болгаш антиколониалдыг күштерниң улуг тиилелгези-дир деп ол чугаалаан.

Өскениң девискээрлеринге даштыкы баазаларның турарының эң-не айыылдыын база катап медереп билиринче чүгле Африканың улустарын эвес, харын-даа бүгү делегейниң улустарын Тунискe удур француз агрессия эң-не күштүг-биле албадаан.

ЧССР-ниң төлээзи тунис айтырыгның талазы-биле колониалдыг күрүнелерниң, эң ылангыя АКШ-тың төлээлериниң туружун шүгүмчүлээш, бүгү-ле улустарның айыыл чок чоруунга болгаш тайбынга кыжанып турар шериг баазаларының бүгү системаларын узуткаары дээш КНО оралдажыр ужурлуг деп ол медеглээн. Чехословакияның Социалистиг Республиказы империалистиг агрессияга таварышкан Тунистиң талазында чүмү-биле туржуп турар деп ол чугаалаан.

Оон соонда Кол Ассамблеяның тускай сессиязында Бразилияның төлээлериниң баштыңы С. Шермонт чүве чугаалаан. Бразилияның чаа даштыкы политиказын барымдалааш, бразил төлээлер тускай сессияны чыылдырар дугайында негелдени чүүлдүг деп, аңаа каттышканын ол чугаалаан. Бизерта девискээринде тургустунган байдал болза кончуг шыңгыы чорук дээрзин бразил төлээлекчи онзалап демдеглээн. Улуг күрүне тургаш-ла аныяк, хамаарылга чок күрүнениң бот-эргезин Франция үрээн-дир. Ол күрүнениң улузунуң билдиңгир-ле турасоруунга удурланыштыр оон черинде даштыкы шериглер болгаш даштыкы шериг баазазы туруп турар. Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң шиитпирин күүсетпейн турары дээш Францияны С. Шермонт буруу шапкан.

Тунисте баазазын Франция хевээр артырып турар чорук болза эрге-медел талазы-биле кандыг-даа үндезин чок чорук-тур деп Сомалиниң төлээзи Хасан Нур Элми чугаалаан.

Ливанның төлээзи Хаким болза Тунисте болуушкуннарга ханызы-биле хараадап турарын илереткен. Франция болза Соңгу Африкага колониализмниң эрги хевирин хевээр артырарын ам-даа оралдажып турар-дыр, а Ассамблеяның бо сессиязында француз төлээлекчиниң олуруппайн турары ол чурт КНО-нуң кайы хире тоомча чок көрүп турарын база катап бадыткааны ол-дур деп Хаким медеглээн.

Кыдат Улус Республикада. Ганьсу деп можунуң Циляньшань дээр дагларында мал одарының черлеринде юйгу дээр национал улустуң кадарчылары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ЛАОС ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛДА

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Лаос айтырыгын таарыштыр шиитпирлээр талазы-биле Женева чөвүлел хуралы даштыкы шериглерни болгаш даштыкы шериг ажылдакчыларын Лаостан үндүрерин хайгаараарының база контрольдаарының талазы-биле делегей комиссиязының ажыл-хүлээлгелериниң болгаш эрге-дужаалдарының дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүн үргүлчүлевишаан турар. Ол айтырыг талазы-биле август 23-теги хуралга Бун Умнуң бөлүүнүң төлээлекчизи, Нео Лао Хак Саттың, Вьетнамның Демократтыг Республиказының, Кыдат Улус Республиказының, Каттышкан Штаттарның, Канаданың, Мурнуу Вьетнамның, Англияның төлээлери чүве чугаалааннар.

Ол комиссияны херек кырында Лаоска «чазактан-даа улуг эргелиг эрге-чагырга» болур хире шак ындыг дээди эргелерни делегей комиссиязынга тыпсырын негээн Каттышкан Штаттарның төлээлекчизи Салливенниң негелдезин Нео Лао Хак Саттың төлээлекчизи Вонгвитит, а ол ышкаш ВДР-ниң болгаш КУР-нуң төлээлери шыңгыы шүгүмчүлээннер.

Шак ындыг негелделер болза чөвүлел хуралдың ажылын бурунгаарлатпазынга чедирип, дугуржулга чедип алырынга шаптыктап турар-дыр деп Нео Лао Хак Саттың, ВДР-ниң болгаш КУР-нуң төлээлери айытканнар. Делегей комиссиязын Лаос күрүнениң иштики херектерин харысалга чогу-биле болгаш каратуразы-биле холгаарлал болур орган кылырынче угланган бодунуң негелделеринден ойталаарынче Каттышкан Штаттарның төлээзин ол төлээлер кыйгырганнар.

Неруның медеглели

ДЕЛИ. (СЭТА). Индияның парламентизиниң штаттар чөвүлелинге даштыкы политиканың айтырыгларының талазы-биле санал-онал солчулгазын август 23-те хагбышаан, премьер-министр Неру болза герман айтырыгны болгаш барыын берлин айтырыгны таарыштыр шиитпирлээри-биле күрүне ажылдакчыларын ужуражыышкыннар болгаш чугаалажыышкыннар кылырынче база катап кыйгырган. Ол бөже шериглер октап база дайынзырак медеглелдер кылып турарының орнунга герман айтырыгны шиитпирлээри-биле улуг күрүнелерниң удуртукчуларының ужуражыышкыннарын организастаар болза чогуур деп Неру чугаалаан. Үскүлежиишкиннер үнер болза оон уржуктары халаптыг болур ийик. Ынчангаш бистер ону болдурбас дээш бүгү күжениишкиннеривисти салыр ужурлуг бис деп, премьер-министр айыткан.

Барыын-берлин айтырыгның дугайын чугаалааш, Неру болза Барыын Берлинниң иштики амыдыралынга кандыг-даа холгаарлаашкын болгаш оон социал-экономиктиг тургузуун өскертир дээн кандыг-даа оралдажыышкын болбас дээрзиниң дугайында Н. С. Хрущевтуң медеглелин айыткан.

Барыын Берлин болза Герман Демократтыг Республиканың мырыңай төвүнде туруп турар, ындыг болганда ГДР Барыын Берлин-биле аргыжарын контрольдаар дүрүм ёзугаар эргелиг деп Неру демдеглээн.

Дээп болбас эргелиг тускайлан ийи күрүнелер—Герман Демократтыг Республика болгаш ГФР тургустунуп келген-дир, оларның кайызыдаа күчүлүг бөлүглежиишкиннерниң бирээзи-биле харылзашкан-дыр дээрзин Неру оон ыңай чугаалаан. Герман Демократтыг Республика-биле Индия эки харылзааларны тудуп турар. Бистер херек кырында ГДР-ни хамаарышпас күрүне кылдыр көрүп турар бис деп, премьер-министр медеглээн.

Одер-Нейсени таварып эрткен кызыгаарларны хүлээп көөрүнүң эргежок чугулазын Неру айыткан. Чамдык күрүнелер, оон иштинде Барыын Германия-даа Одер-Нейсени таварып эрткен кызыгаарларны амга чедир-ле хүлээп көрбейн турарлар дээрзин ол демдеглээн. Ол кызыгаарны өскерткен турар ужурлуг дээрзиниң дугайында чугаа-сооттар эптиле болуп турарынга мен пат кайгаар кижи мен. Ол дээрге айыылдыг чорук-тур. Ол кызыгаарларны чүге хүлээп көрүп болбас чүвел деп Неру чугаалаан.

ГФР биле ГДР-ниң аразынга, оларны чоокшулаштырар сорулга-биле аралажылгаларны хөгжүдеринче Неру кыйгырган.

Бодунуң чазааның чорудуп турары нейтралитеттиң болгаш шериг бөлүглежиишкиннеринге киришпезиниң политиказын чүүлдүг деп көргени дээш парламентиниң депутаттарынга өөрүп четтиргенин Индияның премьер-министри илереткен.

ГДР-ниң иштики херектер министерствозунуң айтыышкыннары

БЕРЛИН. (СЭТА). АДН агентилелдиң дамчыдып турары болза:

Сөөлгү хүннерниң дургузунда барыын-берлин албан черлериниң, ылангыя барыын-берлин бургомистр Брандтың күткүүшкүнү-биле болдунган болгаш ГДР-ниң найысылалы—Берлинниң чурттакчыларынга база албан черлеринге удур углаан хөй санныг өнчүк-чөңгээлер-биле холбаштыр, ГДР-ниң иштики херектер министри республиканың камгалалының талазы-биле чаа хемчеглер дугайында айтыышкыннарны август 22-де парлап үндүрген, ол айтыышкыннар август 23-те ортаа европа шагы-биле 00.01 шак турда күштүг болуп эгелээр.

Боттарының хууда айыыл чок чоруунуң эрге-ажыын барымдаалааш, кызыгаарның ийи талазынга 100 метрден чоок чорбазын Берлинниң болгаш Барыын Берлинниң хамаатыларынга ол айтыышкыннарның бирээзинде саналдап турар. Кызыгаарның барыын-берлин талазынга ээлээн каш өнчүк-чөңгээлерни кылганының түңнелинде, тайбың чораан хамаатылар сөөлгү хүннерниң дургузунда айыылдыг байдалдарга таваржып тургулаан.

Өске хемчег болза барыын-берлин хамаатыларның Берлинниң девискээринче эртип кирерингe хамаарыжып турар. ГДР-ниң найысылалының девискээринче кирериниң барыын-берлин хамаатыларга тывыскан боддунар аргазын барыын тала ГДР-ге удур диверсиялар болгаш үрегдекчи ажыл-чорудулгага ажыглаан чүве болганда, ам ГДР-ниң найысылалының девискээринче барыын-герман хамаатыларның кирерин чүгле чөпшээрел бижикти көргүскени-биле чөпшээрээр, ол чөпшээрел бижикти ГДР-ниң аян-чоруктар бюрозунуң Барыын Берлинде ийи салбырларындан ап болур.

Ол хемчеглерниң бирээзи болза даштыкы күрүнелерниң хамаатыларының, дипломаттыг корпустуң кежигүннериниң болгаш барыын таланы ээлеп чагырган күрүнелерниң төлээлекчилериниң кызыгаарны эртеринге хамаарышкан. Ол категорияның кижилеринге эртип кирериниң онза пунктузун баш удур көрген, кээп турар болгаш үнүп чоруп турар өске бүгү кижилерге ол пункт хаатлыг болур. Барыын Германияның болгаш Барыын Берлинниң хамаатыларынга тускай эртер пунктуларны база тургускулаан. Барыын-герман бичии уруглар кызыгаарны чүгле төрелдери-биле кады эртип болур.

Ол хемчеглер тайбың керээзи чардынгыже чедир күштүг болуп артар деп иштики херектер министерствозу айтып турар.

БӨГҮН „ТУВИНСКАЯ ПРАВДАДА“

«Масса-политиктиг ажылды хөвуларже» деп мурнуку чүүл-биле солун эгелээн. **«Тарааның дорт оруу—тараа хүлээп алыр черлер»** деп нииити ат-биле А. Бонинниң **«Агаар бойдуска сылдап алгаш»**, О. Гавриловтуң **«Хөй тараа»** деп чүүлдерин парлаан. Ийиги арында Ш. Кандаңның **«Областа эң дээрелер»** (мурнакчы кѳдээ Советтер дугайында) деп чүүлүн парлаан. Башкыларның август чөвүлел хуралындан деп ат-биле чүүл кирген. Ф. Скрыль—**«Аазаашкын-биле идик бүдүре албас сен»**, Г. Смирнов — **«Коммунизм тургузуушкунунуң калбарыышкынының үезинде ажылчын аңгы»**.

Үшкү арында Г. Горячева болгаш А. Тютина оларның **«Силос—үнелиг мал чеми»** деп чүүлү бар. «Межегей» совхозтуң мал ажылының № 6 бригадазының бригадири К. Лебедевтиң **«Эки эгелээшкин деткимчени негеп турар»** деп чүүлү парлаттынган. Дөртку арында даштыкы медээлер. «Анчының болгаш балыкчының булуну».

ССРЭ-ниң командазының тиилелгези

ОСЛО. (СЭТА). Бут бөмбүүнүң талазы-биле делегейге бирги чер дээш маргылдаага киржириниң Ослога август 23-те эртнен шилилге маргылдаазынга ССРЭ-ниң чыынды командазы Норвегияның чыынды командазын 3:0 санга уткан.

Мячикти Понедельник, Месхи, Метревели олар киир тепкеннер.

ССРЭ-ниң командазынга Яшин, Дубинский, Масленкин, Чохели, Воронин, Нетто, Метревели, Иванов, Понедельник, Бубкин, Месхи олар ойнааннар.

Игорь Новиков—делегей чемпиону

МОСКВА. (СЭТА). Еревандан келген 32 харлыг башкы Игорь Новиков делегей чемпиону аттың алдын медалын бо удаа-биле 4 катап чаалап алган. Ол, спорттуң беш хевиринге, август 23-те Москвага доозулган делегейниң 10-гу маргылдаазынга тиилээн.

Команда талазы-биле бирги черни база-ла совет спортчулар алган.

ОБЛАСКА АГААР-БОЙДУСТУҢ БАЙДАЛЫ

Бөгүн обласка шокар булуттарлыг, чаашкын шоолуг эвес хүн болур. Хат кошкак, чоорту өй-тавынга алаар, соңгу-барыын чүк угланыышкынныг. Агаарның температуразы: обласка—18—23, а Кызылга —21—23 градус чылыг.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

ВЬЕТНАМ ЧАҢГЫС ААЙ БОЛГАН ТУРАР УЖУРЛУГ

(Төнчүзү. Эгези 3-кү арында).

публиканың болгаш социалистиг лагерьниң өске-даа чурттарының ак сеткилдиг акы-дуңма дузаламчызынга даянып алгаш, Вьетнамның Демократтыг Республиказының ажылчы чоннары чурттуң экономиказын болгаш культуразын хөгжүдериниң үш чыл (1958—1960 чылдар) планын чедиишкинниг күүсеткен. Чурттуң улус ажыл-агыйын катап тургузарының сөөлгү чылы—1957 чылдыынга деңнээрге, үлетпүр бүдүрүлгезиниң нииити хемчээли 210 хуу улгаткан.

Соңгу Вьетнамның хевир шинчизи үргүлчү чаартынып орар. Революцияның кавайы — Вьетбак аар индустрияның кавайы апарган. Даг-руда арыглалының аажок улуг, эң саизырангай техника-биле дериттинген комбинадын Совет Эвилелиниң дузазы-биле ында туткан. Бүгү Индий-Кыдатта эң улуг дээн гидроэлектростанцияның тудуун Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле ол-ла районда эгелээн. Ада-чурт металлургиязының эң баштайгы улуг заводун кыдат өннүктер Вьетбакта тудуп турар. Бүгү Мурнуу-Чөөн Азияда чок дээн эң улуг бүдүрүлгени — химия комбинадын соңгу-барыын талада тудуп турар. Химия индустриязының баштайгы бүдүрүлгезин тудар талазы-биле Совет Эвилели ВДР-ге акы-дуңманың дузазын чедирип турар. Инеден эгелээш машинага чедир бүгү-ле чүүлдерни мырыңай чоокта-ла дашкаартан киирип ап турган чурт ам дээрге демир-орук вагоннарын, янзы-бүрү үлетпүр дериин бүдүрүп турар. Чүс ажыг улуг үлетпүр бүдүрүлгелери болгаш объектилер бо чылдарның дургузунда Соңгу Вьетнамның черинде көстүп келген.

Ылангыя кѳдээ ажыл-агыйның чедиишкиннери онза магалыг. Дайын мурнундагы чылдарныынга бодаарга амгы үеде Соңгу Вьетнам ристи ийи катап хөйнү бүдүрүп, шаандан бээр Индий-Кыдаттың эң байлакшыл чери кылдыр санаттынып келген Мурнуу Вьетнамга бодаарга, аъш-чем культураларын оортан дыка хөйнү ажаап ап турар. Күш-ажылчы тараачыннарның 85 ажыг хуузу кооперастаашкынның оруунда кирген болгаш социалистиг эгелерге кѳдээ ажыл-агыйны чаартырының херээнге боттарының салыышкынын киирип турар.

Экономиктиг чедиишкиннер чоннуң культура болгаш амыдырал деңнелиниң дүрген көдүрерингe таарымчалыг байдалдарны тургускан. Республикага чоннуң бижик билбес чоруун 1958 чылда-ла бүрүн узуткаан. Ам чурттуң дээди өөредилге черлеринде болгаш техникумнарында 45 муң чыгам студентилер өөренип турар. Оон ыңай ССРЭ-же, Кыдатче болгаш социалистиг лагерьниң өске-даа чурттарынче 2,5 муң оолдарны болгаш кыстарны өөредип чоруткан.

Ажыл чокталыышкынының, аштың, түрегделди болгаш эрге-медел чок чорукту Вьетнамның Демократтыг Республиказында кажан-даа турбас кылдыр узуткаан. Ол дээрге партияның болгаш Вьетнамның улус-демократтыг республиказының төөгүлүг тиилелгези — марксизм-ленинизмниң тиилелгези болган.

Ынчангаш амыдыралдың бүгү талаларында аажок улуг чедиишкиннер чурттуң бүгү черлеринде илдең көстүп турар. Вьетнамның Демократтыг Республиказының премьер-министри Фам Ван Донг чоокта чаа Совет Эвилелинге чоруп турганының үезинде Вьетнамның Демократтыг Республиказының чедиишкиннери социалистиг лагерь чурттарының, бирги ээлчегде Совет Эвилелиниң акы-дуңма дузазы-биле чедип алдынган дээрзин каш удаа онзалап демдеглегилээн.

Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының III съездизиниң шиитпирлеринге үндезилээш, бо чылын вьетнам улус бодунуң бирги беш чыл планын боттандырып кирипкен. Ол план болза социализмниң эге баштайгы материал-техниктиг баазазын тургузарын болгаш чуртка социалистиг чаартылганың херээн доозарын көрүп турар. Улус ажыл-агыйының болгаш культураның бүгү адырларының талазы-биле планныг онаалгаларны ВДР-ниң ажылчы чоннары бо чылдың баштайгы чартында ажыр күүсеткен. Социалистиг тургузуушкуннуң участок бүрүзүнге чедип алдынган чедиишкин бүрүзү—төрээн чуртту тайбың каттыштырар дээш, тайбың дээш демиселдиң херээнге салыышкын болур деп, вьетнам ажылчы чоннар чөптүг-биле санап турар.

Совет Эвилелиниң акы-дуңма Коммунистиг партиязының ам болур XXII съездизинге алдар кылдыр Соңгу Вьетнамның ажыл-ишчилериниң социалистиг чарыжы калбаа-биле нептереэн. Ол болуушкунну төлептиг уткууурунга олар белеткенип турар.

ВДР-ниң делегейге ат-алдары база хемчээл чок өскен. Социалистиг эвес дыка хөй чурттар-биле, оон иштинде Индия, Индонезия, Лаос, Мали Республика-биле ВДР дипломаттыг харылзааларны тургускан, делегейниң хөй-хөй айтырыгларын шиитпирлээринге идепкейлиг киржип турар. Чижээ, кожазы чуртка—Лаоска тайбың таарыштыр шиитпирлээшкинниң дугайында айтырыгны чугаалажып турар Женева конференциязының ажылында ВДР-ниң чазак төлээлери амгы үеде киржип турар.

Күчүлүг социалистиг лагерьниң чурттары-биле Вьетнамның Демократтыг Республиказының найыралчы харылзаалары болгаш кады ажылдажылгазы хүн келген тудумна быжыгып, калбарып турар. Оларның-биле кады ол болза, тайбын, улустарның национал хамаарышпас чоруу болгаш хосталгазы дээш демисежип турар. Премьер-министр Фам Ван Донгтуң социалистиг чурттарга аян-чоруу республиканың амыдыралынга чугула болуушкун болган. Бодунуң төлээлекчилериниң Совет Эвилелинге чоруп турганын вьетнам ажылчы чоннар онза кичээнгей-биле хайгаарап турган. Оларның Н. С. Хрущев-биле, Совет чазактың, Коммунистиг партияның удуртукчулары-биле, бүгү совет кижилер-биле уттундурбас ужуражыышкыннар дээрге вьетнам улустуң байырлалы, бузулбас найыралдың тиилелгези болуп турган деп, «Нян Зон», солун бижээн. Москвага ат салдынган совет-вьетнам дыңнадыг бүгү чурттуң ажылчы чоннарының ыяк өөренир чүүлү болу берген. Ол программа болур документ Вьетнамның бүгү патриоттарын сорук кииргени.

Совет-вьетнам найыралга турасҡаал кылдыр 1961 чылдың июнь 28-те болган митингиге бодунуң чугаазынга Н. С. Хрущевтуң чугаалааны болза: совет кижилер Вьетнамның Демократтыг Республиказын, оон маадырлыг болгаш күш-ажылга ынакшылдыг улузун эң-не чылыг болгаш найыралчы сагыш-сеткил-биле көрүп турар. Вьетнамның Демократтыг Республиказының чазааның Мурнуу-Чөөн Азияга болгаш бүгү делегейге тайбынны быжыглаарынче угланган политиказын Совет чазак бүрүн деткип турар. Вьетнамны тайбың катап каттыштырар дугайында айтырыгны эң дүрген шиитпирлээр дээш Вьетнамның Демократтыг Республиказының чазаа-биле кады шиитпирлиг туржуп турар бис.

Тайбың дээш шылгарангай демисечи, вьетнам улустуң өннүү Н. С. Хрущевтуң чугаалааны бо ханы уткалыг өткүт сөстер делегейниң бүгү кижилери Вьетнамның Хүнүн, тайбың болгаш төрээн чуртунуң чаңгыс эви дээш Соңгу болгаш Мурнуу талаларның вьетнам патриоттарының демисели-биле эп-сеткил каттыштырылгазының хүнүн демдеглеп турар бо хүннерде онза күш-биле чаңгыланып турар. Чуртунуң чаңгыс аай болу бээринге вьетнам улус бүзүрелдиг. Оон үндезини болза Совет Эвилелиниң, социалистиг бүгү чурттарның болгаш бүгү депшилгелиг кижи төрелгетенниң деткимчези база ынакшылдыг көрүүшкүнү ол болур.

А. ФИЛИППОВ.

Ханой хоорай.

3 ХУУЛУГ ЧЭЭШКИННИҢ ОБЛИГАЦИЯЛАРЫН САДЫП АЛЫҢАР!

Күрүнениң 3 хуулуг удуглуг иштики чээшкининиң талазы-биле ойнаашкыннарның кол-кол тиражтарын чыл бүрү январь 30-де, март 30-де, май 30-де, июль 30-де, сентябрь 30-де болгаш ноябрь 30-де, немелде тиражын—сентябрь 30-де чорудуп турар.

Чээшкинниң он алды разрядтарының тиражтарынга мындыг ойнаашкыннар кирер:

Ойнаашкыннарның хемчээли	Он алды разрядтарның кол тираж бүрүзүнде кирген удуглар	Он алды разрядтарның немелде тираж бүрүзүнде кирген удуглар
10.000 рубль	—	16
5.000 рубль	32	80
2.500 рубль	80	400
1.000 рубль	400	1280
500 рубль	1280	12800
100 рубль	11200	36800
50 рубль	123008	132624
Түңү:	136000	184000
Ойнаашкыннарның нииити түңү рубль-биле	7440320	18224960

Кол тиражтарга таварышкан удугларны облигацияларны садып алганының хуусаазындан хамаарылга чокка, бүгү-ле облигациялар талазы-биле төлеп бээр. Немелде тиражтарга таварышкан удугларны тиражка чедир тос айдан эвээш эвес хуусаа мурнунда садып алган болгаш ук удугларны алыр эргениң чогуур талоннары бар облигациялар талазы-биле төлеп бээр.

Күрүнениң 3 хуулуг удуглуг иштики чээшкининиң облигацияларын 1962 чылдың январь 1-ге чедир садарда, 1962 чылдың сентябрь 30-де болур ойнаашкыннарның он-бешки немелде тиражынга киржир эргени берип турар № 15 талоннарны кады бээр.

Эрткен чылдарга бодаарга, 1961 чылда болгаш дараазында чылдарда ойнаашкыннарның таваржыры көвүдээр, чүге дээрге ойнаашкынга киржип турар удугларның саны өскерилбейн турда, мурнунда удуглуг болган облигациялар оон ыңайгы тиражтарга киришпейн турар. Чээшкинниң облигацияларын ажаалга кассалары садыглап база хостуу-биле садып ап турар.

ОБЛАСТЫҢ АЖААЛГА КАССАЗЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

Бистиң бирээвис
ОДИН ИЗ НАС

деп кинону көрүнер.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): **«Шынчы чүректер»** 9.30, 11.30, 1.30 шактарда. **«Парижтиң бурган иезиниң дуганы»** (2-ги сериязы) 3.30, 5.30, 7.30 шактарда. **«Төрээн ыры»**, **«Парижтиң бурган иезиниң дуганы»** (2-ги сериязы) 9.30 шакта; (Биче залга): **«Улуг амыдырал»** (1-ги сериязы) 6.30 шакта. **«Парижтиң бурган иезиниң дуганы»** (1-ги сериязы) 4.30, 8.30 шактарда. (Кино хроника залынга): **«Сылдыстар Москвага ужуражырлар»** 3.40, 5.40, 7.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **Мультипликация** 10 шакта, **«Эргидеги хөмүр даш уургайының тывызыы»** 11.15, 1.15, 3.15 шактарда. **«Шенелдениң шагы»** 5.15, 7.15 шактарда. **«Сержантылар»**, **«Шенелдениң шагы»** 9.15 шакта.

«ЕНИСЕЙ»: **«Васек Трубачев болгаш оон өңнүктери»** 12.30 шакта. **«Алеша Птицын ээжы-чаңын өскертип тур»** 2.30 шакта. **«Ханка»** 4.30, 6.30 шактарда. **«Танцыже чалаашкын»**, **«Ханка»** 8.30 шакта.

«ВОСТОК»: **«Соңгу чүктүң тоожузу»** 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ ТЕАТРГА: **«Ээр кырынга өлүм»** 5, 7, 9 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харысалгалыг секретарының болгаш харысалгалыг дежурныйның 23-35, кѳдээ ажыл-агый килдизиниң 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура амыдырал килдистериниң 37-13, иштики информация килдизиниң 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт килдизиниң 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—01338. Чагыг № 1744. Культура эргелелиниң типографиязы.